

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การใช้กิจกรรมนันทนาการเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. เอกสารเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนันทนาการ
 - 1.1 กิจกรรมนันทนาการ
 - 1.2 นันทนาการสำหรับเด็กทั่วไป
 - 1.3 การเล่นสำหรับเด็ก
 - 1.4 นันทนาการสำหรับเด็กพิเศษ
 - 1.5 เกม
 - 1.6 ทฤษฎีการเล่น
2. เอกสารเกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม
 - 2.1 ความหมายของทักษะสังคม
 - 2.2 องค์ประกอบของทักษะสังคม
 - 2.3 ความสำคัญของทักษะทางสังคมในห้องเรียน
 - 2.4 การพัฒนาทักษะทางสังคม
 - 2.5 การวัดและประเมินผลทักษะทางสังคม
3. เอกสารเกี่ยวข้องกับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
 - 3.1 ความหมายของความบกพร่องทางสติปัญญา
 - 3.2 ประเภทของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
 - 3.3 นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา กลุ่มเรียนได้
 - 3.4 ลักษณะของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา กลุ่มเรียนได้
 - 3.5 หลักสูตรและการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
4. บริบทโรงเรียนกวีละอนุกุล
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

กิจกรรมนันทนาการ

นันทนาการเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันเพราะการดำเนินชีวิตของคนเราได้เปลี่ยนแปลงไป การพักผ่อน หรือกิจกรรมนันทนาการจึงมีบทบาทและมีความสำคัญกับคนทุกเพศทุกวัย ในวัยเด็กนั้นกิจกรรมนันทนาการหรือการเล่นจะมีความสำคัญมาก เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้เด็กเกิดความสนุกสนานและเกิดการเรียนรู้ไปด้วยซึ่งได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของกิจกรรมนันทนาการไว้ดังนี้

ยอร์จ ดี บัตเตอร์ (Gorge d. Butter, 1959 อ้างใน บันเทิง เกิดปรำงค์, 2543 : 29) ให้ความหมายว่า การใช้เวลาวางนั้นเพื่อประโยชน์และคุณค่าในทางคงามจากการเข้าร่วมกิจกรรมในวัยเด็กเรียกว่า การเล่น แต่ในวัยหนุ่มสาวจะเรียกว่า นันทนาการ

ประพัฒน์ ลักษณะพิสุทธิ์ (2548) ได้ให้ความหมายและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับนันทนาการว่านันทนาการเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการเข้าร่วมในกิจกรรมที่มีรูปแบบ/ประเภทต่างๆ ที่มีอยู่อย่างมากมายและหลากหลาย ตามความต้องการความสนใจและสมัครใจ และในเวลาวางหรือในเวลาอิสระ

ความหมายของนันทการนั้นมีผู้กล่าวถึงมากมายและแตกต่างกันไปดังนี้

1. นันทนาการ หมายถึง การทำให้ร่างกายสดชื่น หรือการทำให้ร่างกายได้สร้างพลังขึ้นมาใหม่ (Re-fresh or Re-create) อันเป็นความหมายดั้งเดิม
 2. นักการศึกษา และนักสังคมศาสตร์ให้ความหมายว่า “นันทนาการ” หมายถึง กิจกรรม (Activities) ซึ่งมีชนิดประเภทและรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย
 3. นันทนาการ หมายถึง กระบวนการ (Process) กล่าวคือ ในการพัฒนาประสบการณ์หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลหรือสังคมโดยอาศัยนันทนาการต้องกระทำเป็นกระบวนการผลจากการเข้าร่วมในกระบวนการ เรียกว่า ประสบการณ์
 4. นันทนาการ หมายถึง สวัสดิการสังคม (Social Welfare) ที่รัฐและผู้บริหารท้องถิ่นจะต้องมีหน้าที่จัดให้บริการแก่ชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี
- ความหมายของคำว่า นันทนาการที่คนส่วนมากรู้จักกันดี มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือการมีกิจกรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความหมาย ซึ่งโดยเนื้อแท้แล้ว นันทนาการมีความหมายมากกว่าการเป็นกิจกรรม เพราะนันทนาการช่วยทำให้เกิดการฟื้นฟูสภาพเดิมของพลังร่างกายและจิตใจ ทำให้ร่างกายและจิตใจเกิดความสมดุล

สมบัติ กาญจนกิจ (2522, หน้า 29-30) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

1. นันทนาการ หมายถึง การทำให้สดชื่นเสริมสร้างพลังงานขึ้นมาให้ หลังจากการใช้พลังงานแล้วก่อให้เกิดความเหนื่อยเมื่อยล้าทางร่างกาย ทางสมอง และจิตใจ กิจกรรม ที่บุคคล

เข้าร่วมในช่วงเวลาว่าง จะช่วยจัดหรือผ่อนคลายความเหนื่อยเมื่อยล้า ทางด้านร่างกายและจิตใจ ในความหมายนี้ นันทนาการจึงเป็นการตอบสนองความต้องการทางกายและจิตใจของบุคคลและสังคม

2. นันทนาการ หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลเข้าร่วมในเวลาว่างโดยไม่มีการบังคับ จะเข้าร่วมด้วยความสมัครใจแล้วส่งผลก่อให้เกิดการพัฒนาอารมณ์สุข รวมทั้งสนุกสนาน หรือความสุขสงบ และกิจกรรมนั้นต้องเป็นกิจกรรมที่สังคมยอมรับด้วย

3. นันทนาการ หมายถึง กระบวนการ หรือประสบการณ์ที่ทำให้บุคคลเกิดความสุข โดยอาศัยกิจกรรมนันทนาการในช่วงเวลาว่างเป็นสื่อ ก่อให้เกิดการพัฒนาการ หรือการเจริญงอกงามทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของบุคคล

บันเทิง เกิดปรังก์ (2543, หน้า 31) ได้สรุปนันทนาการ หมายถึง

1. การที่บุคคลใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และมีคุณค่าในทางที่ดีงาม
 2. กิจกรรมที่บุคคลเข้าร่วมด้วยความสมัครใจอย่างมีความพึงพอใจหรือมีความสุขเป็นพื้นฐาน
 3. การแสดงออกที่เป็นธรรมชาติของแต่ละบุคคลตามความต้องการและความสนใจต่อการแสวงหาความสุขในเวลาว่างที่มีอยู่โดยไม่ส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นหรือสังคม
- ยูเนสโก และกระทรวงศึกษาธิการ (2525, หน้า 1) ได้กล่าวถึงลักษณะของนันทนาการดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่ต้องมีการกระทำ
2. ผู้เข้าร่วมต้องกระทำด้วยความสมัครใจ
3. เป็นกิจกรรมที่ทำในเวลาว่าง
4. ไม่เป็นกิจกรรมที่เป็นภัยต่อสังคม หรือเป็นไปในทางอบายมุขและเป็นกิจกรรม

ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา

5. นำมาซึ่งความพึงพอใจ และสนุกสนานต่อผู้เข้าร่วม
6. เป็นกิจกรรมที่ไม่เป็นอาชีพ

นันทนาการสำหรับเด็กทั่วไป

ยูเนสโก และกระทรวงศึกษาธิการ (2525, หน้า 5) กล่าวว่า กิจกรรมนันทนาการที่จัดขึ้นสำหรับเด็กนั้น การเล่น เป็นสิ่งสำคัญมาก เริ่มตั้งแต่การเล่นที่ไม่มีความหมายจนกระทั่งเล่นอย่างมีความหมาย กิจกรรมการเล่นที่ควรจัดได้แก่ เกมต่างๆ ที่ใช้ลูกบอล รูปภาพ รถสามล้อ

ตุ๊กตา กองทราย เครื่องเล่นต่างๆ แล้วจึงค่อยเพิ่มเป็นเกมเบ็ดเตล็ด และนำมาสู่เกมใหญ่ เช่น การเล่านิทานประกอบการเล่น (Story Play) บ้าง

จอร์จ ดี. บัทเลอร์ (อ้างใน ดนู จีระเดชากุล, 2542, หน้า 37) ได้กล่าวถึงประโยชน์และคุณค่าของนันทนาการที่มีต่อมนุษย์ไว้ว่า

1. นันทนาการเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์
2. นันทนาการ คือ การแสดงออกของมนุษย์ที่ถือว่าเป็นทางออกของการแสดง

พฤติกรรมทางพัฒนาการ

3. นันทนาการ และการเล่นทำให้เด็กเกิดการเจริญเติบโต เกิดประสบการณ์ สามารถนำเอาประสบการณ์เหล่านั้นไปใช้ในชีวิตอนาคตของเขา
4. นันทนาการช่วยให้เด็กมีความกระตือรือร้น ช่วยเสริมให้เกิดทักษะภายหลังจากการได้ร่วมกิจกรรม

5. นันทนาการช่วยส่งเสริมความรักสามัคคี

6. นันทนาการ คือ สิ่งที่ช่วยเสริมสร้างความสุขทำให้เกิดความพอใจ ความรักยอมรับนับถือกันซึ่งประโยชน์และคุณค่าของกิจกรรมนันทนาการสามารถแยกให้เห็นชัดเจนได้

4 ประการ คือ คุณค่าด้านพัฒนาสุขภาพ คุณค่าด้านพัฒนาการมนุษย์สัมพันธ์ คุณค่าด้านพัฒนาการบุคลิกภาพ และคุณค่าด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของชาติ โดยธรรมชาติและข้อเท็จจริงแล้ว การที่เด็กเล่นก็คือ การทำงานของเด็กนั่นเองเพราะเป็นการที่เด็กแสวงหาความรู้ ประสบการณ์ และกลับสมองเขavnปัญญาของเด็กเองเป็นการฝึกฝนให้เด็กสามารถใช้ มือ เท้าและส่วนต่างๆ ของร่างกายช่วยจัดการกับสิ่งต่างๆ รอบกาย เด็กได้ทดสอบความสมหวัง กับความผิดหวัง ความสำเร็จ กับความไม่สำเร็จ ฝึกความมีมานะและความอดทนและได้มีโอกาสลองผิดลองถูกกับกิจกรรมการเล่นที่เขากระทำอยู่ การเล่นและกิจกรรมนันทนาการเปรียบเสมือนประสบการณ์ขั้นต้นของเด็กที่จะช่วยฝึกฝนเด็กให้เจริญเติบโตขึ้นด้วยความมั่นใจ มีความพร้อมที่จะก้าวเข้าสู่วัยรุ่น มีวุฒิภาวะที่สมบูรณ์ และก้าวต่อไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ที่มีประสิทธิภาพได้

พีระพงศ์ บุญศิริ (2542, หน้า 37) และ สมบัติ กาญจนกิจ (2542, หน้า 43) ยังได้กล่าวถึงประโยชน์ของนันทนาการไว้ดังนี้

1. ให้ความสนุกสนาน พบกับความสุขในชีวิตและรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
2. ช่วยสร้างเสริมสุขภาพจิตแจ่มใส
3. ส่งเสริมการพัฒนาอารมณ์สุข

ซึ่งประโยชน์และคุณค่าของกิจกรรมนันทนาการ สามารถแยกให้เห็นได้ชัดเจน 4 ประการ คือ คุณค่าพัฒนาการด้านสุขภาพ คุณค่าพัฒนาการด้านมนุษยสัมพันธ์ คุณค่าพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ และคุณค่าด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของชาติ โดยธรรมชาติและข้อเท็จจริงแล้ว การที่เด็กทำกิจกรรมก็คือ การทำงานของเด็กนั่นเอง เพราะเป็นเรื่องที่เด็กเสาะแสวงหาความรู้ ประสบการณ์และ لذับสมอง เขาวนปัญญาของเด็กเอง เป็นการฝึกฝนส่วนต่าง ๆ ของมือเท้าและส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ช่วยจัดการกับสิ่งต่าง ๆ รอบกายเด็กได้ ทดสอบความสามารถกับความผิดหวัง ความสำเร็จกับความไม่สำเร็จ ฝึกความมีมานะและความอดทนและได้มีโอกาสลองผิดลองถูกกับกิจกรรมการเล่นที่เขาทำอยู่ การเล่นและกิจกรรมนันทนาการเปรียบเสมือนประสบการณ์ขั้นต้นของเด็กที่จะช่วยฝึกฝนเด็กให้เจริญเติบโตขึ้นด้วยความมั่นใจมีความพร้อมที่จะก้าวสู่วัยรุ่น มีวุฒิภาวะที่สมบูรณ์และก้าวต่อไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ที่มีประสิทธิภาพได้

เด็กทุกคนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีเมื่อมีโอกาสได้รับประสบการณ์ตรง ที่เป็นรูปธรรม คือ การได้ใช้ประสาทและร่างกายสัมผัสกับสิ่งต่าง ๆ การทดลอง การปฏิบัติหรือการเล่น จะทำให้เกิดความคิดอย่างอิสระ สามารถจินตนาการความคิดของตนเองได้

การเล่นสำหรับเด็ก

แฮมมอนด์ (อ้างใน ดนู จีระเดชากุล, 2542, หน้า 61-65) ได้กล่าวว่า เด็กทุกคนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีเมื่อมีโอกาสได้รับประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรม คือ การได้ใช้ประสาทและร่างกายสัมผัสกับสิ่งต่างๆ การทดลอง การปฏิบัติ หรือการเล่น จะทำให้เด็กเกิดความคิดอย่างอิสระ สามารถจินตนาการความคิดของตนเองได้

การที่เด็กแสดงท่าทางประกอบเพลง เล่นบล็อก เล่นตัวต่อ เล่นภาพต่อ ฯลฯ เด็กจะได้พัฒนากล้ามเนื้อส่วนต่างๆของร่างกาย ความสัมพันธ์ของแขน มือ สายตา และส่วนอื่นๆ จะส่งเสริมทักษะพื้นฐานของการคิดและการอ่าน บางครั้งถ้าเด็กเล่นกับเพื่อนๆ เด็กสามารถพูดแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักการปรับภาพและรู้จักรูปทรงของเล่นเป็นพื้นฐานวิชาคณิตศาสตร์ การเล่นสำหรับเด็ก หมายถึงการทำงานของเขา ถ้าผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองเข้าใจ ช่วยจัดบรรยากาศให้เด็กได้มีอิสระในการเล่น จะช่วยให้เด็กเกิดพัฒนาการและได้รับประโยชน์จากการเล่นอย่างรวดเร็วและแท้จริง โคลัมบัส ได้แบ่งชนิดของการเล่นของเด็กออกเป็น 2 ประเภท การเล่นอย่างอิสระ (Free Play) หมายถึง ช่วงเวลาที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นตามลำพังหรือเล่นเป็นกลุ่มกับเพื่อนภายในห้องเรียน หรือนอกห้องเรียน หรือที่ไหนๆ ก็ได้ ครูหรือผู้ปกครองควรจัดหาอุปกรณ์สำหรับกิจกรรมต่างๆ ให้เด็กได้เลือกเล่นตามชอบใจ

เด็กควรได้รับอิสระในการเล่นโดยไม่ต้องขออนุญาต และนอกจากนี้ยังได้แบ่งการเล่นของเด็กออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. กิจกรรมกลางแจ้ง (Outdoor Play) หมายถึง การทำกิจกรรมในสถานที่กว้าง ที่โล่งแจ้ง หรือในสนาม รวมถึงการออกไปในสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งมีใช้ห้องเรียน ห้องนันทนาการ หรือโรงยิมเนเซียม การเล่นกลางแจ้งช่วยส่งเสริมพัฒนาการโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการร่างกาย คือ ช่วยเสริมสร้างความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ และระบบต่างๆ ส่งเสริมการเคลื่อนไหว ที่คล่องแคล่วว่องไว ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเด็กวัยนี้ นอกจากนี้การเล่นกลางแจ้งยังสามารถเสริมสร้างพัฒนาการทางสังคม และอารมณ์แก่เด็กด้วย สถานที่สำหรับการเล่นกลางแจ้งของเด็กควรจัดดังนี้

- 1.1 บริเวณสถานที่ควรมีร่มเงา และมีแสงแดดบ้างตามความเหมาะสม
- 1.2 พื้นที่บริเวณสนามควรมีความเรียบ และไม่มีสิ่งของที่เป็นอันตรายต่อการเล่นของเด็ก
- 1.3 ควรเป็นที่โล่งกว้าง ที่เด็กสามารถวิ่งเล่น หรือประกอบกิจกรรมกีฬาได้
- 1.4 ควรมีกระบะทราย หรือ กองดินกองทรายจัดไว้ในบางมุม ในพื้นที่ให้เด็กเล่นสมมติหรือธรรมชาติได้
- 1.5 ถ้าเป็นไปได้อาจจะมีเนื้อที่บางแห่งจัดเป็นสระน้ำ หรือบ่อน้ำ เพื่อให้เด็กได้เล่นด้วย

2. กิจกรรมในร่ม (Indoor Play) หมายถึง การทำกิจกรรมภายในห้องเรียนหรือสถานที่ที่จัดไว้ให้ในร่ม ซึ่งอาจเป็นห้องนันทนาการ หรือโรงยิมเนเซียม การเล่นสามารถแบ่งตามกระบวนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของเด็กได้ดังนี้

- 2.1 การเล่นเพื่อพัฒนาทางร่างกาย ฝึกให้เด็กสามารถใช้อวัยวะต่างๆทำงานให้ประสานสัมพันธ์กัน
- 2.2 การเล่นเพื่อพัฒนาทางสติปัญญา ฝึกให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจ ในสภาพแวดล้อม และสามารถสื่อความหมายกลับสัญลักษณ์หรือเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันอย่างง่าย ๆ ได้
- 2.3 การเล่นเพื่อพัฒนาทางอารมณ์ การฝึกให้เด็กปรับตัวทางด้านอารมณ์ต่าง ๆ
- 2.4 การเล่นเพื่อพัฒนาสังคม ฝึกให้เด็กทำตัวให้คนอื่นรัก รู้จักหน้าที่บทบาทของตัวเองและความผูกพันของสมาชิกต่างๆ ในครอบครัวและในสังคมรู้จักการเล่น การทำงานร่วมกับคนอื่นได้ ดังนั้นการเล่นเป็นกิจกรรมที่เด็กชื่นชอบอย่างหนึ่งในขอบข่ายของกิจกรรมนันทนาการเพราะเป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกอย่างมีอิสระ เปิดโอกาสให้เด็ก

ได้เคลื่อนไหวอย่างเป็นธรรมชาติที่สุด การเล่นนอกจากจะให้ประโยชน์ด้านความสนุกสนาน ให้เด็กได้ออกกำลังกายแล้วยังถือว่าเป็นพื้นฐานของพัฒนาการด้านสังคมและจิตใจของเด็กด้วย

ซัททิน- สมิทซ์ (อ้างใน เลขา ปิยะอัจฉริยะ, 2524, หน้า 18) ได้แยกพฤติกรรมการเล่นของเด็กออกเป็น 4 แบบ ซึ่งมีความซับซ้อนและความต่อเนื่องของการใช้ทักษะทางกาย ทางความคิด ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ทำให้สามารถเห็นพฤติกรรมทางร่างกาย สมอง บุคลิกภาพ และสังคมของเด็กได้ พฤติกรรมการเล่นทั้ง 4 แบบ ไว้ดังนี้

1. การเลียนแบบ (Imitation) เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงการรับรู้สิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่ผ่านเข้าไปทางประสาทสัมผัสของเด็ก ซึ่งในขั้นต้นเด็กอาจจะยังไม่เข้าใจ หรือรู้ความหมายได้ในทันทีที่รับรู้ (perceived unknown) ต่อมาเด็กจะรู้จักปรับสิ่งที่ได้รับรู้ใหม่นี้ให้สอดคล้องกับความรู้เดิมที่คุ้นเคย (Cognized know) ได้เอง

2. การสำรวจ (Exploration) เด็ก ๆ จะมีความสนใจ ความสงสัยและการกระตือรือร้นที่จะรู้ในสิ่งรอบตัวต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในเด็กอายุระหว่าง 3-6 ปี บางครั้งเราจะเห็นเด็ก จับ เกาะ แกะ กลิ้ง ลองคม ลองดูด หรือฟังเสียงจากของเล่น ของเขาเหล่านี้เป็นพฤติกรรมในการสำรวจ ซึ่งจะ让孩子เรียนรู้ และได้พัฒนาประสบการณ์ใหม่ๆ ซึ่งจะนำเด็กไปสู่การค้นพบและการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างดีต่อไป

3. การทดสอบ (Testing) เด็กจะอาศัยความรู้ใหม่ที่ได้จากการสำรวจกับความรู้เดิมจากประสบการณ์ที่เคยคุ้นมาเป็นพื้นฐานในการสำรวจศึกษา และทดสอบการเล่นของตัวเองว่า จะสามารถเป็นไปตามที่ต้องการได้หรือไม่อย่างไร เช่นความพยายามในการต่อแท่งไม้สี่เหลี่ยมให้เป็นรูปร่างต่างๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะคิดค้นหาวิธีได้ การทดสอบนี้จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการการรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล และเป็นการเรียนรู้ด้วยตัวเอง และเด็กจะได้เรียนรู้ที่จะช่วยตัวเองไปพร้อม ๆ กันด้วย

4. การสร้าง (Construction) หมายถึง การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่นกับสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดทำของเล่น ม้าก้านกล้วยการสร้างสถานการณ์ในการเล่น การสร้างเรื่อง การวางกฎเกณฑ์ในการเล่นโดยการกำหนดบทบาทของผู้เล่น ซึ่งอาจจะเป็นตำรวจ, โจร, เสือ, หนู และอื่นๆ การสร้างนี้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเด็กสามารถแยกแยะความแตกต่างและความเหมือนกัน (Differentiation process) ของสิ่งแวดล้อมได้ และพร้อมๆ กันเด็กก็จะรู้จักใช้อารมณ์และความคิดเห็นออกมาเป็น การกระทำ ซึ่งตัวเองสามารถควบคุมได้ ทำให้เกิดความคิดและประสบการณ์ใหม่ๆ ในทางสร้างสรรค์ (Creative imagination) และการใช้ความคิดความสามารถอื่นๆ ตามมา เช่น การแปลความหมายความรู้สึกนึกคิดของตนออกมาเป็นรูปสัญลักษณ์ (Symbolic representation) เช่น

ในการสร้างม้าก้านกล้วยและยังสามารถสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจได้ด้วยภาษาพูด และกิริยาท่าทาง เช่นในการเล่น พ่อแม่ลูก, ครูนักเรียน, เล่นขายของ ซึ่งเด็กๆ สร้างเรื่องขึ้นเอง

นันทนาการสำหรับเด็กพิเศษ

นันทนาการนั้นมีความสำคัญกับมนุษย์ทุกคนดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งไม่เว้นแม้แต่กับคนที่มีความพิการ เกมและนันทนาการเป็นกิจกรรมการออกกำลังกายขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่ง ที่สมควรจัดให้กับเด็กพิการได้เข้าร่วมเล่นเพราะไม่ต้องใช้ทักษะประกอบมาก แต่เด็กจะได้รับการพัฒนาการทางร่างกายในรูปของการฝึกทักษะการเคลื่อนไหวเบื้องต้น นอกจากนั้นเกมยังมีความสำคัญต่อสุขภาพจิตของเด็กอีกด้วย เพราะเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดทางสมองได้เป็นอย่างดี เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ร่วมเล่นด้วยกัน และได้รับความสนุกสนานพอใจ ความมุ่งหมายของการเล่นสำหรับเด็กพิเศษ (ยูเนสโก, 2525, หน้า 12)

1. เพื่อสร้างความสนุกสนานให้กับเด็ก
2. เพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพทางร่างกายและพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวของผู้เล่นทุกคนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
3. เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดทั้งด้านร่างกายและจิตใจ
4. เพื่อเสริมสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างผู้เล่นด้วยกัน
5. เพื่อให้ผู้เล่นทุกคนได้มีการแสดงออกอย่างเต็มที่ตามสภาพความต้องการของแต่ละคน

ประโยชน์ของนันทนาการสำหรับเด็กพิเศษ

1. เกิดความสุข สนุกสนาน และเพลิดเพลิน
2. ในด้านร่างกายจะมีพัฒนาการดีขึ้น
3. เป็นการบำบัดในส่วนที่บกพร่องได้อย่างหนึ่ง
4. มีการปรับตัวเข้าสังคมได้ดีขึ้นและมีความสุข

แนวการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับเด็กพิเศษ

1. กิจกรรมที่เสริมสร้างเชาวน์ปัญญา
2. กิจกรรมทางพลศึกษา
3. กิจกรรมโลกของเด็ก
4. กิจกรรมการเล่นการแสดง
5. กิจกรรมการเล่นอิสระ หรือ การเล่นอิสระ

6. กิจกรรมเกี่ยวกับการร้อง การรำ ทำท่า
7. กิจกรรมเกี่ยวกับการเคลื่อนไหว ประกอบจังหวะดนตรี

เกม

เกมหมายถึง กิจกรรมสนุกสนานมีกฎเกณฑ์ กติกา กิจกรรมที่เล่นมีทั้งเกมเงียบ และเกมที่ต้องใช้ความว่องไว เกมต่าง ๆ เหล่านี้ ขึ้นอยู่กับทักษะความว่องไว ความแข็งแรง การเล่นเกมมีทั้งเกมที่เล่นคนเดียว 2 คน หรือเล่นเป็นกลุ่ม บางเกมก็ผ่อนคลายความตึงเครียด และสนุกสนาน บางเกมก็กระตุ้นการทำงานของร่างกายและสมอง บางเกมก็ฝึกทักษะบางส่วน ของร่างกายและจิตใจเป็นพิเศษ

ดรัมเฮลเลอร์ (อ้างใน สิริลักษณ์ เพ็ญกาญจน์, 2531, หน้า 22) ได้กล่าวถึงความหมาย ของเกมไว้ว่า เกมหมายถึงการแข่งขันระหว่างคู่แข่ง ซึ่งอาจจะเล่นเป็นรายบุคคลหรือเป็น กลุ่มก็ได้ เล่นตามกติกาที่กำหนดให้ ถึงจุดมุ่งหมายของเกมที่ตั้งไว้

ชาญชัย ศรีไสยเพชร (2525, หน้า 162) ได้กล่าวถึง เกมประกอบการสอนว่า หมายถึง ครูผู้สอนคิดหาเกมการเล่นมาประกอบบทเรียนที่สอน เพื่อให้บทเรียนน่าสนใจ น่าเรียน สนุกสนาน เพลิดเพลิน ทั้งยังช่วยให้นักเรียนจดจำบทเรียนได้ง่ายและเร็วอีกด้วย

นอกจากนี้ จรินทร์ ธานีรัตน์ (2524, หน้า 1, 3) ได้ให้ความหมายของเกม หมายถึง กิจกรรมทางพลศึกษาแขนงหนึ่งที่ว่าด้วยการเล่นที่ไม่มีกฎ กติกา สลับซับซ้อนมากนักและ เป็นการเล่นที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหว เกมเหล่านี้อาจได้แก่ การเล่น ทดสอบสมรรถภาพตนเอง การเล่นเกมแบบสัตว์ การเล่นเกมประกอบเสียงเพลง และยังได้ กล่าวอีกว่าเกมนันทนาการ ได้แก่การเล่นให้เกิดความเพลิดเพลิน ผ่อนคลายความตึงเครียด และเสริมสร้างมิตรภาพทางสังคม

ประโยชน์ของเกม

ประพัฒน์ ลักษณะพิสุทธิ (2548, หน้า 26-27) ได้สรุปประโยชน์ของเกมดังนี้

1. ทำให้เด็กได้รับความสนุกสนาน ร่าเริง ผ่อนคลายอารมณ์ที่ตึงเครียด
2. ทำให้เด็กทุกคนได้ร่วมกิจกรรมทางกายเพื่อส่งเสริมทักษะขั้นมูลฐาน
3. ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ถึงวิธีการทำงานและเล่นร่วมกับคนอื่น ปฏิบัติตามระเบียบและรู้จักใช้ความคิดด้วยตนเอง
4. เปิดโอกาสให้ครูได้ศึกษาถึงพฤติกรรมที่แท้จริงของเด็ก
5. ส่งเสริมการเรียนการสอนในวิชาการด้านอื่นๆ โดยการนำเกมเข้าไปสอดแทรก ทำให้นักเรียนไม่เบื่อ สร้างความสนใจในการเรียน

6. สร้างพื้นฐานทักษะทางกีฬา และสมรรถภาพทางกายเพื่อการเข้าร่วมในกีฬาประเภทอื่นๆ ต่อไป

นอกจากนี้ยังมี วีระ มนัสวานิช (2539, หน้า 12-14) ได้กล่าวประโยชน์ของเกมดังนี้

1. เป็นแรงจูงใจในการเล่น เกม เด็กเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน มีการผจญภัย มีการปะทะ มีการกระแทก ได้รับความประหลาดใจ เป็นความต้องการโดยไม่มีใครบังคับ ดังนั้นเด็กจะเล่นด้วยความสนใจ ตั้งใจ และเต็มใจ ซึ่งก่อให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน แก่เด็กอย่างเต็มที่
2. ส่งเสริมประสาทรับความรู้สึก การเล่นช่วยให้เด็กเกิดปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้า เช่น การหนี การไล่ การแย่ง การหลบหลีก การระมัดระวัง การเตรียมพร้อม การใช้ไหวพริบ สิ่งเหล่านี้ ถ้าเด็กได้เล่นเกมเด็กจะพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว จากเด็กที่เคยทำอะไรเชื่องช้า อืดอาด เฉื่อยช้าจะทำได้รวดเร็วคล่องแคล่ว และว่องไวขึ้น
3. ช่วยส่งเสริมทางด้านสังคมและสร้างมนุษยสัมพันธ์ เกมเป็นส่วนสำคัญที่แสดงให้เห็นเด่นชัดในการช่วยส่งเสริมทางด้านสังคม เด็กเคยอยู่และเล่นคนเดียวที่บ้าน บุคลิกไม่ค่อยปกติ เด็กขาดการให้ความร่วมมือ แต่เมื่อเด็กได้เล่นเกม เด็กจะให้ความร่วมมือกับคนอื่น และคนอื่นก็ให้ความร่วมมือด้วย เด็กได้เรียนรู้วิธีการทำงาน และการเล่นร่วมกับคนอื่น เปลี่ยนพฤติกรรมเป็นผู้ที่นิยมชมชอบ ยอมรับในความสามารถของตนเองและผู้อื่น รู้จักปรับปรุงตนเอง มีน้ำใจนักกีฬา การเคารพกฎกติกาในการเล่น สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ เพราะถ้าเด็กคนใดไม่ยอมปฏิบัติตามกฎกติกาในการเล่น เด็กคนนั้นจะถูกขับออกจากกลุ่ม เพื่อนไม่ยอมให้เล่นด้วย การเล่นจึงช่วยให้เด็กสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและสร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้เล่นเป็นอย่างดี
4. ช่วยส่งเสริมให้เด็กมีความกล้าหาญและรู้จักควบคุมตนเอง การเล่นทำให้เด็กมีความตั้งใจในการเล่น มีการคิดหาหนทางและมีความกล้าหาญที่จะเผชิญกับคู่ต่อสู้เพื่อชัยชนะ ในการทำคะแนน นอกจากนี้เกมยังช่วยให้เด็กได้รู้จักยับยั้งใจ และควบคุมตัวเอง ไม่ให้ทำสิ่งที่อยากจะได้ ถ้าหากกระทำสิ่งนั้นจะถูกลงโทษปรับให้แพ้ ทำให้เพื่อนไม่พอใจ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เด็กได้พัฒนาด้านจิตใจของตนเอง
5. ช่วยส่งเสริมการทำงานประสานกันระหว่างประสาทและกล้ามเนื้อ การที่ร่างกายมีกลไก สามารถเคลื่อนไหวได้จังหวะ กลมกลืน สง่างาม ได้ผลดี การเล่นทำให้เด็กได้มีโอกาสฝึกหัด ทำให้การประสานงานระหว่างประสาทกับกล้ามเนื้อสามารถทำงานดีขึ้น ต้องทำเป็นประจำ สม่ำเสมอ จึงจะเกิดการพัฒนา เกิดทักษะ และเกิดการเรียนรู้ เมื่อมีทักษะ และเกิดการเรียนรู้ทำให้การเล่นสนุกสนานยิ่งขึ้น

6. ช่วยให้เด็กมีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ การเล่นเกม เด็กจะต้องใช้ร่างกายเป็นสื่อในการเล่น อวัยวะและร่างกายได้เคลื่อนไหวอย่างสม่ำเสมอ ได้รับการบริหารจึงทำให้ร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพดี มีพละนาถย์ที่สมบูรณ์ เกมส่วนมากมักจะให้ประโยชน์แก่ผู้เล่นในด้านนี้มาก

7. ช่วยส่งเสริมให้เด็ก คัดแปลง ใช้วัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่ตามธรรมชาติ มาเป็นประโยชน์ในการทำอุปกรณ์การเล่น การที่เด็กรู้จักการคัดแปลงธรรมชาติที่อยู่รอบตัวมาเป็นอุปกรณ์ในการเล่น เป็นการช่วยประหยัดเงินให้พ่อแม่ ไม่ต้องซื้ออุปกรณ์ที่มีราคาแพง ซึ่งผลิตมาจากต่างประเทศ ถ้าเด็กสามารถรู้จักคัดแปลง และประดิษฐ์อุปกรณ์การเล่นได้เอง เป็นการลงทุนน้อย แต่ใช้ประกอบการเล่นเกม ได้อย่างสนุกสนานคุ้มค่า

8. ช่วยส่งเสริมสติปัญญาและช่วยพัฒนาสมองของเด็ก การเล่นเกมช่วยให้เด็กได้ใช้ความฉลาดไหวพริบในการเล่น การเล่นเกมบางอย่างก็ต้องใช้ความสามารถทางสมองเป็นหลัก เช่น การเล่นเกมปริศนา การเล่นเกมไขปริศนา ลิงชิงหลัก และการเล่นเกมหลายอย่างที่ต้องใช้สติปัญญาในการเล่น การเล่นเกมของเด็กเท่ากับเป็นการฝึกหัดให้เด็กได้ฝึกสมอง ทดลองปัญญา ช่วยให้เด็กฉลาดขึ้น

9. ช่วยส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม การเล่นเกมจะมีกฎกติกา หรือข้อตกลงในการเล่น เกม กฎกติกาหรือข้อตกลงเหล่านี้เป็นสิ่งที่เด็กสร้างขึ้นเองเพื่อใช้กันในกลุ่มผู้เล่นด้วยกัน เด็กทุกคนจะพยายามเล่นตามกฎกติกา ข้อตกลงและจะยินยอมรับโทษตามกฎกติกาที่ได้วางไว้โดยไม่มีข้อโต้แย้ง การเคารพกฎกติกา หรือข้อตกลงในการเล่น เท่ากับเด็กเริ่มต้นสร้างคุณธรรมหรือสร้างวินัยขึ้นในตนเองเป็นอย่างดี ควรได้รับการส่งเสริม

10. ทำให้ครูผู้นำทราบถึงพฤติกรรมของเด็กที่แท้จริง ครูผู้นำไม่สามารถทราบได้เมื่อเด็กนั่งเรียนในห้องปกติเด็กคนไหนมีนิสัยใจคอเป็นอย่างไร ใครชอบเก็บตัว ชอบแยกตัวไปจากบ้านเพื่อน ใจน้อย ขี้กลัว ขี้แย ก้าวร้าว แต่เมื่อเด็กได้เล่นเกม เด็กจะพบกับเหตุการณ์ที่สບอารมณ์และไม่สບอารมณ์ ทำให้เกิดความรู้สึกสนุกสนาน ดีใจ หรือไม่พอใจ ไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้เด็กแสดงออกมาตามภูมิหลังหรือพื้นเพเดิมที่แท้จริง ถ้าปล่อยทิ้งไว้จะเป็นอันตราย หรือเป็นปัญหาในการปรับตัวทางสังคมของเด็กในภายหน้า ผู้นำควรรหาสาเหตุและหาทางช่วยเหลือหรือแก้ไขให้ทันและถูกต้องเพื่อให้เด็กจะได้พัฒนาไปในทางที่ดีงามและเป็นที่ยอมรับในสังคมต่อไป

11. ช่วยให้ผู้นำทราบถึงความต้องการของเด็ก ทำให้เข้าใจเด็กได้ดีขึ้นว่าทำไมเด็กต้องเล่น เล่นเพื่ออะไร ชอบเล่นอะไร ทั้งนี้จะได้ไม่รู้สึกรำคาญ เห็นคุณค่าของการเล่นเกม เพราะการเล่นช่วยให้เด็กเจริญเติบโต สนุกสนาน คลายความเครียด ผู้ใหญ่หรือผู้นำสามารถที่จะจัดการเล่นเพื่อสนองความต้องการ และพัฒนาการของเด็กได้ถูกต้อง

12. ครูสามารถนำเอาวิธีการเล่นเกมของเด็กมาใช้ประโยชน์ในการสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นได้ เช่น เลขคณิต ภาษาไทย สุขศึกษา และอื่นๆ โดยการดัดแปลงการเล่นเกมให้เป็นการเรียนรู้ การแข่งขัน ช่วยให้เด็กเรียนบทเรียนนั้นสนุกสนาน และได้รับความรู้ด้วย

13. การศึกษาการเล่นของเด็ก ช่วยให้ผู้ศึกษาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิชาการด้านอื่นๆ โดยอาศัยวิธีการ ลักษณะการเล่น และเนื้อเพลงที่ประกอบการเล่นเกม เป็นข้อมูลเสริม เช่น การศึกษาด้านมานุษยวิทยา สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ ภาษาและวัฒนธรรมด้านต่างๆ

14. ช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ การเล่นเกมเป็นสื่อเพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญาของเด็กเป็นกระบวนการที่นำไปสู่ผลผลิตที่เป็นวัฒนธรรม เช่น การมีน้ำใจนักกีฬา การเคารพเชื่อฟังคำตัดสิน ความเป็นมิตร การให้เกียรติผู้ร่วมเล่นรับผิดชอบ ความสามัคคี เด็กสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

จรินทร์ ธานีรัตน์ (2524, หน้า 2) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเกมว่า การเล่นเกมนั้นให้ประโยชน์หลายด้านด้วยกัน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ช่วยส่งเสริมการเคลื่อนไหวเบื้องต้นทางร่างกายให้ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ
2. ช่วยเสริมสร้างทักษะเบื้องต้นของการกีฬา เพื่อจะได้เล่นอย่างถูกต้อง และจะทำให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
3. ทำให้เกิดความสนุกสนานและเพลิดเพลิน
4. ส่งเสริมสุขภาพจิตไม่ให้เกิดความเคร่งเครียดและช่วยให้สมองปลอดโปร่งจิตใจมั่นคง
5. เกมเล่น ช่วยส่งเสริมให้เด็กปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี
6. ส่งเสริมสุขภาพทางกาย ให้แข็งแรงหรือมีสมรรถภาพทางกายที่ดีอยู่เสมอ

จากความหมายของเกมที่กำลังมาข้างต้นสรุปได้ว่า เกมเป็นกิจกรรมที่มีการแข่งขัน

อาจจะเป็นการแข่งขันระหว่างสองฝ่าย โดยแต่ละฝ่ายอาจมีคนเดียวหรือหลายคน หรือเป็นการแข่งขันทีละหลายๆ ฝ่าย หรือเล่นคนเดียวก็ได้ การเล่นเกมต้องมิกติกา ซึ่งมีการตัดสินแพ้ชนะหรือไม่มีก็ได้ การนำเกมมาประกอบการสอนเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยความสนุกสนานและยังช่วยให้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เกิดการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรง การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้จัดกิจกรรมเป็นกลุ่ม เพื่อให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1 ได้มีการพัฒนาทักษะทางสังคมเพิ่มขึ้น

ทฤษฎีการเล่น

ทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับการเล่น ตามที่ สุชา จันทรเฒ (2543, หน้า 83) ได้รวบรวมไว้มีดังนี้

1. การเล่นเป็นการระบายพลังงานที่เหลือ เนื่องจากในวัยเด็กไม่ต้องคิดในเรื่องต่างๆ มากไม่ต้องวิตกในเรื่องการงาน เด็กมีพลังงานเหลืออยู่มาก ดังนั้น การเล่นจึงเป็นการระบายพลังงานที่เหลืออยู่ในตัวเด็กเป็นไปตามธรรมชาติ เพื่อเขาจะได้เจริญเติบโตต่อไป
 2. การเล่นเป็นการหาความสนุกสนานเพลิดเพลิน เด็กๆ มักจะใช้ชีวิตในวันหนึ่งๆ ด้วยการเล่นอย่างสนุกสนาน การเล่นจึงเป็นการพักผ่อนหย่อนใจของเด็ก ทำให้รู้สึกสดชื่นเบิกบาน ไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อยเท่ากับการทำงาน ถึงแม้จะต้องออกแรงเหมือนกัน
 3. การเล่นเป็นการเลียนแบบบรรพบุรุษ เด็กมักจะเล่นอะไรตามอย่างพ่อ แม่ หรือผู้ที่เด็ก เคยเห็นมา เช่น เด็กผู้หญิงชอบเล่นตุ๊กตา หรือ หุ่นขี้ผึ้ง ทั้งนี้เพราะเห็นแม่หรือผู้หญิงชอบเลี้ยงเด็กและหุ่นขี้ผึ้งซึ่งเป็นประหนึ่งการเตรียมกิจกรรมสำหรับอนาคต
 4. การเล่นเป็นการชดเชยสิ่งที่ขาดไป เด็กบางคนไม่สมหวังในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็จะแสดงออกมาโดยการเล่น เช่น เด็กผู้หญิงบางคนอยากมีน้องอู๋แต่ไม่มี ก็จะหาตุ๊กตามาเล่นสมมติเป็นน้อง เอามาอู๋ อาบน้ำ ป้อนข้าว เป็นต้น ส่วนเด็กผู้ชายบางคนอยากเป็นทหารแต่ตัวเป็นไม่ได้ก็จะสมมติให้ตุ๊กตาเป็นพลทหาร ตัวเองทำหน้าที่ออกคำสั่งบัญชาตามแบบทหาร
- นอกจากนี้แล้วยังได้มีผู้ที่กำหนดทฤษฎีการเล่นออกเป็นหลายทฤษฎีด้วยกัน โดย ดนู จิระเดชากุล (2542, หน้า 12-13) ได้รวบรวมไว้ดังนี้

ทฤษฎีเชิงปลดปล่อยอารมณ์ (The Catharsis Theory) ซึ่งผู้ที่บัญญัติทฤษฎีนี้ได้แก่ อีริคสัน และ ฟรอยด์ (Erickson & Freud) ได้กล่าวว่า การเล่นของเด็ก เป็นการแสดงออกทางอารมณ์ การเล่นเชิงจินตนาการเป็นการปลดปล่อยความรู้สึกทางอารมณ์ได้ เด็กอาจมีพฤติกรรมโดยธรรมชาติที่แสดงออกมากับการเล่น เช่น การเล่นแข่งขันหรือโลดโผนอาจแสดงถึงอารมณ์ก้าวร้าวในขณะที่แสดงลีลาต่างๆ บ่งบอกถึงความมีอารมณ์ละเอียดอ่อน ทฤษฎีการเล่นหรือการปลดปล่อยอารมณ์นี้ เป็นการแสดงออกตามธรรมชาติของเด็ก การเล่นเป็นสิ่งรองรับปัญหาต่างๆ ทางอารมณ์ได้ และการเขียนยา บำบัดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็กก็อาจใช้กิจกรรมการเล่นช่วยได้

ทฤษฎีการเล่นเชิงให้ความสุข (The Enjoyment or Hedonic Theory) เฮลลอค (Hurlock) เป็นผู้บัญญัติทฤษฎีนี้ขึ้นมา ซึ่งเขากล่าวว่า การเล่นเป็นสิ่งสำคัญและสัมพันธ์กับกิจกรรมอะไรก็ได้ที่เด็กกระทำแล้วเกิดความสุข ความพอใจ การเล่นมีเป้าหมายและทิศทางอย่างเดียว คือ

ความสนุกสนาน เป็นทฤษฎีที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายว่าบทบาทการเล่นช่วยพัฒนากาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของเด็ก การเล่นนอกจากจะมีคุณค่าในแง่ดังกล่าวแล้ว ยังมีประโยชน์ในแง่การเรียนรู้ การบำบัดและการฝึกอบรมทางจริยธรรมอีกด้วย

ทฤษฎีการแสดงออกแห่งตน(The Self Expression Theory) ผู้บัญญัติคือ เอลเมอร์ มิทเชล และเบอร์นาร์ด เมสัน (Elmer Mitchell & Bernard Mason) สารสำคัญของทฤษฎีนี้ได้แก่ การเล่น คือผลงานของเด็กที่ต้องแสดงออกตามธรรมชาติ ปกติเด็กทุกคนต้องการยอมรับจาก หมู่มาก และที่ต้องการมากที่สุด คือ ต้องการประสบการณ์ใหม่ ต้องการมีส่วนร่วมในกลุ่ม ต้องการความมั่นคงปลอดภัย และต้องการการยกย่องชมเชย เป็นทฤษฎีที่สามารถใช้เป็น แบบอย่างของเด็ก โดยใช้กิจกรรมและการเล่นเป็นสื่อ และยังถือว่าเป็นทฤษฎีเชิงบำบัดด้วย

ประพัฒน์ ลักษณะพิสุทธิ์ (2527, หน้า 2) ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการและพฤติกรรม ในการเล่นของเด็กมีส่วนให้นักวิชาการสนใจที่จะศึกษาบทบาท และคุณค่าของการละเล่นเด็ก กว้างมากขึ้น ทฤษฎีเกี่ยวกับการละเล่นที่กล่าวถึงกันมากคือ

1. ทฤษฎีกำลังเหลือ หรือทฤษฎีพลังงานเกินความต้องการ (Surplus energy Theory) หรืออาจจะมีผู้เรียกตามชื่อผู้ตั้งทฤษฎีนี้ว่า ทฤษฎีสเปนเซอร์ (Spencer Schiller Theory) ซึ่ง กล่าวถึงคนเราว่ามีทั้งการสะสมและใช้พลังงาน นอกเหนือจากการใช้พลังงานในชีวิตประจำวัน การกิน เดิน นั่ง พักผ่อน เรียนหนังสือ ทำงานต่าง ๆ แล้ว เด็กยังต้องการการเล่นอีกด้วย ซึ่ง อาจจะเป็นการเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มก็ตาม เพราะในขณะนั้นร่างกายก็จะเกิดการสะสม พลังงาน เป็นลักษณะต่อเนื่องกันต่อไปด้วย

2. ทฤษฎีนั้นนันทนาการ (Recreation Theory) คนเราต้องมีการพักผ่อนหรือการแสวงหา ความบันเทิงใจ ซึ่งเป็นความต้องการตามธรรมชาติ จะช่วยให้สามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่าง มีชีวิต ซึ่งถ้าขาดพัฒนาการอาจจะมีผลให้กิจกรรมอื่น ๆ เสื่อมประสิทธิภาพลง การกระทำ กิจกรรมนันทนาการนี้มักจะนำไปด้วยความสมัครใจ

3. ทฤษฎีการผ่อนคลายความเครียด (Relaxation Theory) คล้ายกับทฤษฎีนั้นนันทนาการ แต่จะเป็นเรื่องการผ่อนคลายความเครียดของร่างกาย ในการที่ต้องจดจ่อกับงานชิ้นหนึ่ง ๆ เป็นเวลานาน ๆ การผ่อนคลายนี้อาจจะเป็นเพียงการเปลี่ยนอิริยาบถเท่านั้นก็ได้ เพื่อให้สามารถ กับมาทำงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ทฤษฎีสัญชาตญาณ (The Instinct or Groose Theory) มีความเชื่อว่าการกระทำ ของคนไม่ว่าจะเป็น การเดิน วิ่ง กระโดด หัวเราะ ร้องไห้ หรืออื่น ๆ เป็นการแสดงออกโดย สัญชาตญาณ เมื่อคนเล่นและได้แสดงสัญชาตญาณต่าง ๆ นั้นออกมาจะทำให้เกิดการพัฒนา ความเจริญงอกงามตามธรรมชาติได้

5. ทฤษฎีสังคมสัมพันธ์ หรือสังคมประสาน (The Social Contact Theory) ต้องการเน้นให้เห็นว่าคนเป็นสัตว์สังคมประเภทหนึ่ง ซึ่งต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กัน เพื่อให้มีชีวิตอยู่ที่ดี

6. ทฤษฎีการแสดงออกของตนเอง (The Self Expression Theory) การเล่น เป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งของคน ซึ่งอาจจะเปิดโอกาสให้บุคคลแสดงความรู้สึกต่ำต้อย หรือความล้มเหลวของชีวิตในด้านอื่น ๆ ได้ แต่การแสดงออกก็ควรจะมีขอบเขตจำกัดด้วยเช่นกัน

7. ทฤษฎีรับช่วงมรดก หรือกล่าวซ้ำ (Inheritance or Recapitulation Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่าการเล่นเป็นมรดกของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดมาสู่คนรุ่นปัจจุบัน ซึ่งอาจจะมีการปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ที่แตกต่างกันไปตามท้องถิ่นและวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ

สรุปได้ว่าทฤษฎีดังกล่าวมาข้างต้น เป็นธรรมชาติของการเล่นของเด็กซึ่งมักจะเป็นการเล่นเลียนแบบผู้ใหญ่ เป็นการเล่นการลองผิดลองถูก เป็นการเสริมสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นการเล่นที่สนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นการเล่นในระบบหมู่พวกเป็นส่วนใหญ่ เป็นการเล่นที่เกิดจากการมีแรงจูงใจมากระตุ้นช่วย ดังนั้นธรรมชาติของการเล่นจะแตกต่างกันไปตามความสนใจและ การเล่นควรมีระเบียบ กติกา กฎเกณฑ์ ให้เหมาะสมของแต่ละเพศ และวัย ผู้ศึกษาจึงได้ใช้ทฤษฎีเหล่านี้มาเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมนันทนาการเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1

ความหมายของทักษะสังคม

ทักษะสังคมเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นความสามารถของบุคคลในการทำงานร่วมกันในลักษณะของกลุ่มหรือสังคมได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งทักษะทางสังคมนี้บุคคลแต่ละบุคคลสามารถปรับให้ยืดหยุ่นและเหมาะสมกับความต้องการของสังคมและบริบทที่บุคคลนั้นๆอยู่ได้ ทักษะทางสังคมนี้สามารถสังเกตได้ วัดได้และเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ทักษะทางสังคมยังสามารถเรียนรู้ และฝึกฝนจากประสบการณ์ต่างๆ เพื่อให้เกิดเป็นทักษะที่ดีได้ คือ ผู้เรียนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี (เสรี โอภาส, หน้า 2532; Sheridan, 1999) ส่วน อารี บรรพตทอง (2545) กล่าวว่า ทักษะทางสังคมช่วยให้บุคคลนั้นสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว

ในขณะที่ วารี ธีระจิตร (2534) ได้นิยามทักษะทางสังคมไว้ดังนี้

1. การรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยรู้จักการให้และการรับ รู้จักมีความรับผิดชอบ ต่อตนเองและงานกลุ่ม รู้จักการเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ภายในกลุ่ม และรู้จักการเคารพสิทธิของผู้อื่น

2. ทักษะที่ทำให้บุคคลแต่ละคนซึ่งถือว่าเป็นหน่วยเล็กสุดของสังคม สามารถดำรงชีวิต ได้อย่างเป็นปกติและมีความสุข รวมไปถึงการทำประโยชน์ให้กับสังคมนั้นๆ

Jarolimiek (1982) กล่าวว่าทักษะทางสังคมเป็นความสามารถของผู้เรียนในด้านดังต่อไปนี้

1. การอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยมีการยอมรับ นับถือในสิ่งที่ถูกต้อง
2. การรู้จักควบคุมและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง
3. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นกับบุคคลอื่น

องค์ประกอบของทักษะสังคม

วีณา วัชรวิทย์ (2535) ได้รวบรวมทักษะทางสังคมไว้ดังนี้

1. เข้าร่วมกระบวนการทางสังคมได้อย่างสุภาพ
2. รับรู้ถึงปัญหาและตระหนักถึงความรู้สึกของผู้อื่น
3. รับฟังผู้อื่นอย่างตั้งใจ
4. คำนึงถึงพฤติกรรมย่อยและพฤติกรรมรวมของผู้อื่น
5. เข้าใจในต้นเหตุของพฤติกรรมต่างๆ
6. คำนึงถึงส่วนรวมเมื่อมีการตัดสินใจและการเลือก

Owen Hargie et al. (1994) ซึ่งได้เสนอองค์ประกอบทางสังคมไว้ดังนี้

1. ทักษะทางสังคมเป็นพฤติกรรม (Behavior) คือ สิ่งที่บุคคลแต่ละคนแสดงออก
2. มีจุดประสงค์ในการแสดงออก (Goal-Directed) กล่าวคือมนุษย์ใช้ทักษะทางสังคมเพื่อแสดงออกถึงสิ่งที่ตนปรารถนา เช่น เมื่อนาย ก. ต้องการให้กำลังใจนาย ข. ขณะที่ นาย ข. กำลังพูด นาย ก. จะแสดงออกกับกิริยา เช่น พยักหน้า และไม่พูดขัดจังหวะ นาย ข. เป็นต้น

3. เป็นทักษะที่เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ (Interrelated)
4. เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเหมาะสมกับกาลเทศะ (Appropriate to the Situation)
5. เป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้ได้ (can be learned)
6. อยู่ภายใต้การควบคุมของกระบวนการรับรู้ (Cognitive Control)

นอกจากนั้น สุรศักดิ์ สุมารัตน์ (2540) ได้กล่าวถึงทักษะต่างๆ ที่เป็นส่วนประกอบสำคัญของทักษะทางสังคมไว้ดังนี้

1. ทักษะในการมีส่วนร่วมกันวางแผนงานกับผู้อื่น
2. ทักษะในการมีส่วนร่วมในการทำงานเป็นกลุ่ม
3. ทักษะในการมีส่วนร่วมในการอภิปรายเป็นกลุ่ม

4. ทักษะในการตอบสนองต่อคำถามอย่างมีมารยาท
5. ทักษะในการเป็นผู้นำในการอภิปราย
6. ทักษะของความรับผิดชอบ
7. ทักษะในการช่วยเหลือผู้อื่น
8. ทักษะของการเข้าใจบทบาทของตนเองและผู้อื่น
9. ทักษะในการใช้สิทธิและเสรีภาพโดยมีคุณธรรม
10. ทักษะในการเคารพต่อวินัยในตนเองและกลุ่ม
11. ทักษะในการมีมารยาทในสังคม
12. ทักษะในการแก้ปัญหา

ส่วนทักษะในการทำงานงานกลุ่มให้มีประสิทธิภาพนั้น ต้องมีทักษะย่อยดังต่อไปนี้

1. ทักษะการวางแผน
2. ทักษะการพูดและการฟัง ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการสื่อสารภายในกลุ่ม
3. ทักษะในการสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานกลุ่ม เช่น การยิ้มแย้มแจ่มใส การยอมรับซึ่งกันและกัน การกล่าวชมเชยและดีเพื่อก่อเกิดสมาชิกในกลุ่ม
4. ทักษะในการตัดสินใจ เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพนั้น ประกอบด้วย
 - 4.1 ศึกษาเรื่องที่จะตัดสินใจอย่างรอบคอบ
 - 4.2 สำรวจเป้าหมายและประโยชน์ที่เกิดจากการตัดสินใจในเรื่องนั้น
 - 4.3 ชั่งน้ำหนักข้อดีและข้อเสียที่อาจเกิดขึ้นจากการตัดสินใจ
 - 4.4 ค้นหาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
 - 4.5 ทำความเข้าใจกับข้อมูลใหม่ก่อนนำมาใช้ร่วมในการตัดสินใจ
 - 4.6 สำรวจข้อดี ข้อบกพร่องก่อนการตัดสินใจครั้งสุดท้าย
5. ทักษะในการแก้ปัญหาคัดแย้ง เพื่อหาข้อยุติที่เป็นที่พอใจของทุกฝ่าย
6. ทักษะในการแก้ปัญหา
7. ทักษะในการประเมินผลการทำงานของกลุ่ม

อย่างไรก็ตาม Riggio (1989 อ้างใน สุรศักดิ์ สุมารัตน์, 2540) ผู้สร้างแบบวัดทักษะทางสังคม (Social Skills Inventory) ได้แบ่งทักษะสังคมออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1. การแสดงออกทางอารมณ์ (Emotional Expressivity) หมายถึง ความสามารถในการสื่อสารกับบุคคลอื่น โดยไม่ใช่ถ้อยคำ ซึ่งถือว่าการสื่อความหมายทางอารมณ์โดยรวมถึง

การแสดงเจตคติ ความรู้สึก พฤติกรรม บุคคลที่มีการแสดงออกทางอารมณ์สูงจะเป็นคนมีชีวิตชีวา อารมณ์รื่นเริงสามารถกระตุ้นให้บุคคลอื่นรู้สึกเช่นเดียวกับตน โดยการถ่ายทอดทอดความรู้สึกของตนออกมา

2. ความไวในการรับรู้อารมณ์ของผู้อื่น (Emotional Expressivity) หมายถึง ความสามารถในการรับรู้และเข้าใจ ตลอดจนความสามารถในการตีความหมายการแสดงออกทางอารมณ์ โดยไม่ใช่ถ้อยคำของบุคคลอื่นได้ บุคคลที่มีการแสดงออกทางอารมณ์สูงจะเป็นคนที่มีความรู้สึกร่วมและไวกับอารมณ์และความรู้สึกของผู้อื่น

3. การควบคุมอารมณ์ (Emotion Control) หมายถึง ความสามารถในการปรับอารมณ์ตนเอง รวมถึงการซ่อน ปิดบัง สะกดกลั้นความรู้สึกด้านลบไว้ภายในโดยไม่แสดงออกให้ผู้อื่นรับรู้ บุคคลที่มีการควบคุมอารมณ์สูง มักชอบควบคุมหรือฝืนการแสดงความรู้สึกของตนเอง

4. การแสดงออกทางสังคม (Social Expressivity) หมายถึง ความสามารถในการแสดงออกโดยใช้ถ้อยคำ ในการทำงานกลุ่ม เข้าร่วมวงสนทนา อภิปรายกับบุคคลอื่น คนที่มีการแสดงออกทางสังคมสูงจะมีทักษะการเริ่มต้นสนทนาที่ดี จะมีความคล่องแคล่วในการใช้ถ้อยคำ แสดงความเป็นมิตร ชอบเข้าสังคม ชอบพบปะสังสรรค์

ความสำคัญของทักษะทางสังคมในห้องเรียน

การทำกิจกรรมกลุ่มในห้องเรียน ทักษะที่จำเป็นในการทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ ทักษะทางสังคม ซึ่ง จรูญ คุณมี (2520) ได้กล่าวถึงความสำคัญของทักษะทางสังคมในห้องเรียน ดังนี้

1. ทักษะทางสังคมช่วยส่งเสริมความร่วมมือของนักเรียน และพัฒนาทักษะและเจตคติที่ดี ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพ

2. ทักษะทางสังคมพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยในชั้นเรียน

3. ทักษะทางสังคมช่วยสร้างสัมพันธภาพระหว่างเพื่อนนักเรียน

นอกจากนี้ วิณา วโรตมะวิชัย (2535) ยังได้กล่าวถึงทักษะทางสังคมที่มีผลจากสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนไว้ 3 มิติ คือ

1. ทักษะของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งก่อนที่ผู้เรียนจะมีปฏิสัมพันธ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้เรียนควรมีความคิดรวบยอด (Self-Concept) ที่ดีเกี่ยวกับตนเองเสียก่อน การที่ผู้สอนจะช่วยให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองนั้น ครูควรจัดสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนให้มีลักษณะที่ช่วยสนับสนุนการมีปฏิสัมพันธ์กันทางสังคม โดยมีหลักเกณฑ์พื้นฐานที่สำคัญอยู่ที่

ความไว้วางใจ ความยอมรับนับถือกัน และความซื่อสัตย์ สิ่งที่คุณสอนในเรื่องทักษะทางสังคมมีดังนี้

- 1.1 ความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง
- 1.2 การเข้าร่วมกระบวนการทางสังคมอย่างสุภาพ
- 1.3 การรับรู้ปัญหาและความรู้สึกของผู้อื่น
- 1.4 การรับฟังผู้อื่น
- 1.5 การคำนึงถึงพฤติกรรมต่างๆ
- 1.6 การเข้าใจถึงสาเหตุที่ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมนั้นๆ
- 1.7 คำนึงถึงการมีปฏิสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ

2. ทักษะของการทำงานเป็นกลุ่ม ทักษะนี้สามารถเรียนรู้ผ่านการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานเป็นกลุ่มย่อย อย่างไรก็ตามผู้สอนควรสอนผู้เรียนถึงทักษะทางสังคมที่จำเป็นในการทำงานกลุ่มดังต่อไปนี้

- 2.1 การวางแผนในกลุ่ม เช่น ให้คำแนะนำ ประนีประนอมจุดที่มีความแตกต่าง
- 2.2 ระบุปัญหา เช่น ชี้ให้เห็นถึงปัญหาและให้ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
- 2.3 จัดการสิ่งต่างๆ เพื่อให้งานบรรลุจุดประสงค์ เช่น แนะนำงานย่อย แนะนำงานพิเศษ เฉพาะอย่าง
- 2.4 ทำงานในฐานะสมาชิกในกลุ่ม เช่น ผู้เรียน รู้และทำงานในความรับผิดชอบเฉพาะอย่างและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
- 2.5 ความเป็นผู้นำของกลุ่ม เช่น ให้การยอมรับข้อคิดเห็นและสิ่งต่างๆที่สมาชิกกลุ่มเสนอและพยายามนำกลุ่มให้บรรลุจุดหมายที่ตั้งไว้

3. ทักษะการแก้ไขความขัดแย้ง บรรยากาศในห้องเรียนสามารถที่เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีได้ แต่บางครั้งการทำงานกลุ่มอาจมีการกระทบกระทั่งกันได้ ผู้สอนจึงมีบทบาทในการระงับข้อพิพาทนั้นโดยที่คุณสอนจะต้องแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคลทันที และสอนถึงคุณธรรมที่คุณเรียนควรมีในการทำงานกลุ่ม

การพัฒนาทักษะทางสังคม

อรพรรณ พรสีมา (2540) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาทักษะทางสังคม ซึ่งประกอบไปด้วย

1. ให้ผู้เรียนเห็นความจำเป็นของทักษะการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น
2. ให้ผู้เรียนรู้ว่าจะใช้ทักษะใด เมื่อใด

3. ให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการใช้ทักษะสังคม เช่น การทำงานเป็นกลุ่ม การใช้สถานการณ์จำลอง

ศุภศักดิ์ สุภารัตน์ (2540) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของทักษะทางสังคมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนเอกชนในเขตอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า นักเรียนที่มีทักษะทางสังคมสูงจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงด้วย จึงกล่าวได้ว่าทักษะทางสังคมมีความสำคัญต่อผู้เรียนทั้งทางด้านผลสัมฤทธิ์ด้านการเรียนและด้านสังคม

ดังนั้นทักษะทางสังคมจึงเป็นทักษะหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้เรียนซึ่งจะเติบโตเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพของสังคมต่อไป ทักษะทางสังคมนั้นเป็นทักษะที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ ในการพัฒนาทักษะทางสังคมนั้นครูผู้สอนเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทักษะทางสังคม เนื่องจากครูมีบทบาทในการสอนทักษะทางสังคมให้ผู้เรียน รวมถึงการจัดกิจกรรมที่ผู้เรียนได้มีโอกาสได้เรียนรู้ได้พัฒนาทักษะทางสังคมผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กันภายใน ซึ่ง วารี ธีระจิตร (2530, หน้า 90) ให้แนวการพัฒนาสังคมแก่เด็กว่า ผู้สอนควรจัดกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ฝึกฝน และแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยอาศัยกระบวนการสอนอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาทักษะสังคมย่อยดังที่ได้กล่าวมาแล้วให้

จากเอกสารและงานวิจัยทั้งหมดที่ได้กล่าวมาแล้ว ชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมนันทนาการซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ร่วมกิจกรรมเป็นกลุ่ม ทำให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ ได้มีโอกาสแสดงออก ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะทางสังคม ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีความสนใจนำกิจกรรมนันทนาการมาใช้ในการพัฒนาด้านทักษะสังคม

ความหมายของความบกพร่องทางสติปัญญา

America Association on Mental Retardation (AAMR) (อ้างใน พัชรวิทย์ เกตุแก่นจันทร์, 2537, หน้า 32) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง ภาวะที่สมองมีความจำกัดเกิดขึ้น มีผลต่อการปฏิบัติงานในขณะนั้น แสดงลักษณะที่มีความสามารถทางสติปัญญาดำ ปรากฏร่วมกับมีความจำกัดทางทักษะด้านการปรับตัวอย่างน้อย 2 ทักษะ หรือมากกว่า คือ ทักษะการสื่อความหมาย การดูแลตนเอง การดำรงชีวิตในบ้าน ทักษะทางสังคม ทักษะการใช้สาธารณสมบัติ การควบคุมตนเอง สุขอนามัยและความปลอดภัย การเรียนวิชาการ เพื่อชีวิตประจำวัน การใช้เวลาว่างและการทำงาน ทั้งนี้ต้องมีความบกพร่องทางสติปัญญาเกิดก่อนอายุ 18 ปี

กรมวิชาการ (2539, หน้า 2) กล่าวถึงความบกพร่องทางสติปัญญาไว้ว่า ความบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง ภาวะที่มีความจำกัดในทักษะการดำรงชีวิต มีความสามารถทางสติปัญญาดำต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยตั้งแต่ความเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2 ขึ้นไป ร่วมกับความจำกัดของทักษะในการปรับตัวอย่างน้อย 2 ทักษะ จาก 10 ทักษะ และเกิดภาวะบกพร่องทางสติปัญญาก่อนอายุ 18 ปี ซึ่งภาวะบกพร่องทางสติปัญญาเกี่ยวข้องกับ 3 องค์ประกอบคือ ความสามารถ การทำงาน หรือการดำรงชีวิตและสภาพแวดล้อม

ชวาลา เขียรธนู และ กัลยา สุตะบุตร (2539, หน้า 1) กล่าวถึงความบกพร่องทางสติปัญญาไว้ว่า ความบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง ภาวะที่มีความจำกัดอย่างชัดเจนในการปฏิบัติตนในปัจจุบันซึ่งมีลักษณะเฉพาะคือ ความสามารถทางสติปัญญาดำต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ ร่วมกับความจำกัดของทักษะการปรับตัวอย่างน้อย 2 ทักษะ จาก 10 ทักษะ คือ การสื่อสาร ความหมาย การดูแลตนเอง การดำรงชีวิตในบ้าน ทักษะทางสังคม หรือการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การใช้แหล่งทรัพยากรชุมชน การควบคุมตนเอง การนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวัน การทำงาน การใช้เวลาว่าง สุขภาพอนามัยและความปลอดภัย และจะแสดงพฤติกรรมก่อนอายุ 18 ปี

พัชรวิทย์ เกตุแก่นจันทร์ (อ้างใน กรมสามัญศึกษา, 2544, หน้า 9) กล่าวว่าภาวะที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง ภาวะที่สมองหยุดพัฒนาหรือพัฒนาได้ไม่เต็มที่ ทำให้เกิด ความบกพร่องของทักษะต่างๆ ในระยะพัฒนาการ ส่งผลกระทบต่อระดับเชาวน์ปัญญาทุกด้าน เช่น ความสามารถทางด้านสติปัญญา ภาษา การเคลื่อนไหว และทักษะทางสังคม มีความบกพร่องทางเรื่องการปรับตัวอาจจะมีหรือไม่มีความผิดปกติทางร่างกายหรือทางจิตร่วมด้วย

จากรายละเอียดดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา คือ บุคคลที่มีภาวะสมองหยุดพัฒนาหรือพัฒนาได้ไม่เต็มที่ มีความสามารถทางสติปัญญาดำต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ ส่งผลทำให้มีข้อจำกัดในทักษะการดำรงชีวิต และการปรับตัวอย่างน้อย 2 ทักษะ จาก 10 ทักษะ คือ การสื่อสารความหมาย การดูแลตนเอง การดำรงชีวิตในบ้าน ทักษะทางสังคม หรือการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การใช้แหล่งทรัพยากรชุมชน การควบคุมตนเอง การนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวัน การทำงาน การใช้เวลาว่าง สุขภาพอนามัยและความปลอดภัย ลักษณะอาการดังกล่าวต้องแสดงพฤติกรรมออกมาก่อนอายุ 18 ปี

ประเภทของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

การแบ่งประเภทของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา แบ่งตามระดับความรุนแรง ดังนี้

ผดุง อารยะวิญญู (2542, หน้า 39-41) ได้กล่าวไว้ว่า ระดับของเด็กปัญญาอ่อน ตามที่สมาคมอเมริกันว่าด้วยความผิดปกติทางสติปัญญา (The American Association on Mental Deficiency ใช้ชื่อย่อว่า AAMD) คู่มือทางสถิติและการวินิจฉัยเด็กปัญญาอ่อน (The Diagnostic and Manual of Mental Disorder ใช้ชื่อย่อว่า DSM – III) และองค์การอนามัยโลก (World Health Organization ใช้ชื่อย่อว่า WHO) ต่างเห็นพ้องต้องกันในการจัดระดับปัญญาอ่อนออกเป็น 4 ระดับ ดังตารางข้างล่างเป็นที่น่าสังเกตว่า หน่วยงานแรกจัดระดับสติปัญญาแตกต่างไปจากหน่วยงานที่ 2 และ 3 เล็กน้อย

ตาราง 1 การแบ่งระดับสติปัญญาตาม AAMD, DSM – III และ WHO

รายการ ระดับปัญญาอ่อน	หน่วยงาน		
	AAMD (1983) สติปัญญา	DSM – III (1980) สติปัญญา	WHO (1980) สติปัญญา
1. ขั้นเล็กน้อย (Mild)	50 - 55 ถึง 70	50 - 70	50 - 70
2. ขั้นปานกลาง (Moderate)	34 - 40 ถึง 50 - 55	35 - 49	35 - 49
3. ขั้นรุนแรง (Severe)	20 - 25 ถึง 35 - 40	20 - 34	20 - 34
4. ขั้นรุนแรงมาก (Profound)	ต่ำกว่า 20 - 25	ต่ำกว่า 20	ต่ำกว่า 20

สำหรับ วารี ธีระจิตร (2545, หน้า 112) ได้แบ่งลักษณะของเด็กปัญญาอ่อน หรือนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาตามระดับเชาวน์ปัญญา (Intelligence Quotient) แบ่งได้ 4 ระดับ คือ

1. ปัญญาอ่อนระดับรุนแรงมาก มี I.Q. เท่ากับ 0-20 เด็กกลุ่มนี้ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้เลย ถึงได้ก็เล็กน้อยมาก ต้องได้รับการเลี้ยงดูช่วยเหลือจากผู้อื่น จะมีลักษณะพูดไม่ได้ เรียนไม่ได้ ฝึกกิจวัตรประจำวันง่าย ๆ ได้เล็กน้อยมาก อาจจะไม่ได้เลย
2. ปัญญาอ่อนระดับรุนแรง มี I.Q. เท่ากับ 21-34 เด็กกลุ่มนี้เรียนไม่ได้ แต่พอฝึกได้ในสิ่งง่าย ๆ เช่น การช่วยเหลือตัวเอง แต่ต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือแนะนำจากครู ผู้ปกครอง

หรือพัวพันอยู่ตลอดเวลา ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองในเรื่องกิจวัตรประจำวัน การเข้าสังคม และการป้องกันอันตรายได้

3. ปัญญาอ่อนระดับปานกลาง มี I.Q. เท่ากับ 35–49 เด็กพวกนี้มีระดับสติปัญญาอ่อนที่สามารถฝึกหัดได้ เรียนทักษะง่าย ๆ เกี่ยวกับการทำงาน การเข้าสังคม และการช่วยเหลือตนเองได้

4. ปัญญาอ่อนระดับเพียงเล็กน้อย มี I.Q. เท่ากับ 50–70 เด็กกลุ่มนี้มีความสามารถได้ใกล้เคียงกับเด็กปกติ แต่ต้องมีการช่วยเหลือในด้านการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสม เด็กเหล่านี้สามารถที่จะดำเนินชีวิตในสังคมได้ และสามารถช่วยเหลือตนเองได้มากที่สุด

นอกจากนี้ ผดุง อารยะวิญญู (2542, หน้า 41) ได้ให้คำจำกัดความทางการศึกษาว่า ในทางการศึกษา เด็กปัญญาอ่อนในระดับ 1 ที่มีภาวะปัญญาอ่อนในระดับเล็กน้อย ถือว่าเป็นเด็กปัญญาอ่อนที่เรียนหนังสือได้ (Educable Mentally Retarded) เด็กปัญญาอ่อนในระดับที่ 2 ที่มีภาวะปัญญาอ่อนในระดับปานกลางเป็น เด็กปัญญาอ่อนที่พอฝึกอบรมได้ (Trainable Mentally Retarded) ส่วนเด็กปัญญาอ่อนในระดับ 3 และ 4 มีนิยามทางการศึกษาเหมือนกับนิยามทางการแพทย์ นั่นคือ เป็นเด็กปัญญาอ่อนขั้นรุนแรงและรุนแรงมากตามลำดับ

เด็กปัญญาอ่อนในแต่ละระดับมีความสามารถแตกต่างกัน ความสามารถนี้นักจิตวิทยาเรียกว่า “พฤติกรรมการปรับตัว” (Adaptive Behavior) สโลน และ เบิร์ช (Slon and Birch, 1955 อ้างใน ผดุง อารยะวิญญู, 2542, หน้า 41) ได้สรุปพฤติกรรมของเด็กปัญญาอ่อนแต่ละระดับไว้ดังนี้

ตาราง 2 ความสามารถของเด็กปัญญาอ่อนในระดับต่าง ๆ

อายุ	ปฐมวัย (0 – 5 ขวบ)	วัยเรียน (6 – 21 ปี)	วัยผู้ใหญ่ (21 ปี ขึ้นไป)
ระดับปัญญาอ่อน	วุฒิภาวะและ พัฒนาการ	การศึกษา	สังคม และอาชีพ
1. ขั้นเล็กน้อย (Mild)	สามารถพัฒนาทักษะในการสื่อสาร ความหมาย และทักษะทางสังคมได้ ยังไม่สามารถสังเกตความ	สามารถเรียนหนังสือได้สูงสุดประมาณ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เมื่อเด็กมีอายุในวัยรุ่น ไม่สามารถเรียนวิชาสามัญ	สามารถประกอบอาชีพและอยู่ในสังคมได้ หากได้รับการศึกษาและการฝึกอาชีพอย่าง เพียงพอ ต้องการดูแล

ตาราง 2 (ต่อ)

อายุ	ปฐมวัย (0 – 5 ขวบ)	วัยเรียน (6 – 21 ปี)	วัยผู้ใหญ่ (21 ปี ขึ้นไป)
ระดับปัญญาอ่อน	วุฒิภาวะและ พัฒนาการ	การศึกษา	สังคม และอาชีพ
	แตกต่างจากเด็กปกติ ได้มากนักจนกว่าจะ โตขึ้น	ได้เท่าเทียมกับเด็กปกติ ควรได้รับการศึกษาที่จัด เฉพาะเด็กประเภทนี้	และเอาใจใส่ จากผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะเมื่อมีปัญหา ทางสังคมและเศรษฐกิจ
2. ขั้นปานกลาง (Moderate)	สามารถพูดได้ พอสื่อสารกับผู้อื่นได้ มีพัฒนาการช้า พอช่วยตนเองได้ ต้องการการควบคุม ดูแลจากผู้ใกล้ชิด	สามารถเรียนหนังสือ ได้ถึงประมาณ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เมื่ออายุถึงวัยรุ่นหาก ได้รับการศึกษาที่ เหมาะสม	สามารถทำงานประเภท ที่ไม่ต้องใช้ทักษะมากนัก (un-skilled, semiskilled) ต้องการดูแลและ เอาใจใส่อย่างใกล้ชิด
4. ขั้นรุนแรงมาก (Profound)	ช่วยตนเองไม่ได้ มีความสามารถน้อย ที่สุด ต้องได้รับการ ดูแลจากแพทย์	เรียนหนังสือไม่ได้ สอนให้ฝึกช่วยตัวเอง ได้บ้าง แต่ไม่ค่อยได้ผล มากนัก	ช่วยตนเองไม่ได้ ต้องอยู่ ในการควบคุมดูแลอย่าง ใกล้ชิด

ดังนั้นในทางการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ
และความสามารถที่แตกต่างกันในแต่ละระดับ พดุง อารยะวิญญู (2542, หน้า 42, 62, 67) ได้จัด
กลุ่มเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา 3 ระดับ คือ

1. เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่เรียนหนังสือได้
2. เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่ฝึกได้
3. เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่มีระดับสติปัญญาดำมาก

เด็กปัญญาอ่อนที่เรียนหนังสือได้ หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาไม่มากนัก
มีพัฒนาการล่าช้า ซึ่งเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ เมื่อวัดสติปัญญาแล้วได้ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

(Standard deviation) ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระหว่าง 2 ถึง 3 เมื่อค่าเฉลี่ยของระดับสติปัญญาเท่ากับ 100 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของแบบทดสอบเท่ากับ 15-16 และผลการประเมินพฤติกรรม การปรับตัวต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ

เด็กปัญญาอ่อนที่ฝึกได้ หมายถึง เด็กปัญญาอ่อนที่มีความบกพร่องปานกลางไปจนถึง ความบกพร่องรุนแรง ในด้านสติปัญญาและพฤติกรรม ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของเด็ก ระดับสติปัญญาที่วัดได้จากแบบทดสอบมาตรฐาน มีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ต่ำกว่า ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3-5 จากแบบทดสอบสติปัญญาทั่วไปที่มีค่าเฉลี่ยระดับสติปัญญาเป็น 100 และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ระหว่าง 15-16 และการประเมินผลทางพฤติกรรม ปรากฏว่ามีพฤติกรรมต่ำกว่าอายุปฏิทิน

เด็กปัญญาอ่อนที่มีระดับสติปัญญาดำมาก เป็นกลุ่มที่มีระดับสติปัญญาดำกว่าเด็ก ปัญญาอ่อนที่เรียนได้ และเด็กปัญญาอ่อนที่ฝึกได้ สติปัญญาและพฤติกรรมของเด็กปัญญาอ่อน ประเภทนี้เป็นอุปสรรค ต่อการเรียนรู้ของเด็ก ระดับสติปัญญาของเด็กประเภทนี้ค่าความ เบี่ยงเบนมาตรฐานต่ำกว่าค่าเฉลี่ยประมาณ 5 ของแบบทดสอบมาตรฐานที่มีค่าเฉลี่ยเป็น 100 และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน อยู่ระหว่าง 15-20 มีพฤติกรรมด้อยกว่าเพื่อนที่มีอายุเท่ากัน

นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญากลุ่มเรียนได้

ความหมายของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญากลุ่มเรียนได้

มีผู้ให้ความหมายของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับเรียนได้ไว้ดังนี้
 ธารณี ชนะภูมิ (2535, หน้า 190) กล่าวว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา กลุ่มเรียนได้หมายถึง นักเรียนที่มีภาวะปัญญาอ่อนระดับน้อยซึ่งมีระดับเชาวน์ปัญญาระหว่าง 50-70

ผดุง อารยะวิญญู (2539, หน้า 42) ได้ให้ความหมายของนักเรียนที่มีบกพร่องทาง สติปัญญาว่า เป็นนักเรียนที่มีระดับสติปัญญาอยู่ระหว่าง 50-70 วัดโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐาน มีสติปัญญาและความเฉลียวฉลาดไม่เท่าเทียมกับเด็กปกติในวัยเดียวกัน และมีพฤติกรรมทาง สังคม ไม่เหมาะสมกับวัย

เพื่อให้เกิดความสะดวกในการจัดการศึกษา ผดุง อารยะวิญญู ได้ให้คำจำกัดความนักเรียน ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่เรียนหนังสือได้ หมายถึง นักเรียนที่มีความบกพร่องทาง สติปัญญาไม่มากนัก มีพัฒนาการล่าช้า ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ เมื่อวัดสติปัญญาแล้ว ได้ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระหว่าง 2 ถึง 3 เมื่อค่าเฉลี่ย

ของระดับสติปัญญาเท่ากับ 100 และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของแบบทดสอบเท่ากับ 15–16 และผลการประเมินพฤติกรรม การปรับตัวต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ

กรมวิชาการ (2539, หน้า 3) กล่าวว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในกลุ่มเรียนได้ หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับน้อยมีพัฒนาการด้านการฟัง พูด และเขียนล่าช้า มีความสามารถในการทำงานเชิงปฏิบัติการมากกว่าด้านวิชาการสามารถเรียนรู้ร่วมชั้นปกติได้ ถ้ามีรูปแบบการช่วยเหลือที่เหมาะสมโดยเฉพาะเด็กในกลุ่มอาการดาวน์

มาลินี วรรณวงศ์ (2542, หน้า 29) ได้ให้ความหมายว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในกลุ่มเรียนได้ คือนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาไม่มากนัก มีความสามารถในการเรียนภาษา การเขียนและทางด้านวิชาการช้ากว่านักเรียนปกติ

สรุปได้ว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในกลุ่มเรียนได้ หมายถึง นักเรียนที่มีระดับ สติปัญญาในระดับน้อย หรือมีระดับสติปัญญาอยู่ระหว่าง 50–70 ที่มีพัฒนาการทางด้านการฟัง การพูด การเขียน ทางด้านวิชาการและการปรับตัวช้ากว่านักเรียนปกติ

ลักษณะของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในกลุ่มเรียนได้

ลักษณะของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในกลุ่มเรียนได้ คารณี ธนะภูมิ (อ้างใน มาลินี วรรณวงศ์, 2542, หน้า 29–30) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. มีความล่าช้าในการเรียนวิชาต่างๆ และมีระดับการเรียนรู้ต่ำกว่าเด็กปกติมาก โดยเฉพาะวิชาเขียน อ่าน และเลข
2. มีความจำไม่ดี จำสิ่งต่างๆ ได้ช่วงระยะเวลาสั้นๆ
3. มีความยากลำบากในการเข้าใจความหมายโดยเฉพาะสิ่งที่เป็นนามธรรม
4. มีความยากลำบากในการแยกลักษณะความแตกต่างของขนาด รูปทรงเรขาคณิต และรูปร่าง
5. มีพัฒนาการด้านภาษาล่าช้ากว่าเด็กปกติ
6. มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์และจินตนาการต่ำกว่าปกติ
7. มีช่วงความสนใจสั้น
8. มีความอดทนและการควบคุมอารมณ์ได้น้อย
9. มีบุคลิกภาพและการแสดงออก คือ ชอบเล่นและสังคมกับเด็กที่อายุน้อยกว่า
10. มีความยากลำบากในการแก้ปัญหา
11. ถูกชักจูงง่าย

ผดุง อารยะวิญญู (2542, หน้า 44–46) กล่าวถึงลักษณะของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่เรียนหนังสือได้ดังนี้

1. ลักษณะทางบุคลิกภาพ

1.1 นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามักคิดว่าตนเองประสบความสำเร็จต่ำกว่าคนอื่นไม่ว่าการเรียนหรือการทำงานใดๆก็ตาม ทั้งนี้เพราะว่านักเรียนเคยประสบกับความล้มเหลวก่อน ดังนั้นเด็กปัญญาอ่อนประเภทนี้จึงพยายามหลีกเลี่ยงบางสิ่งบางอย่างที่จะนำความล้มเหลวมาให้ เช่น เด็กที่ไม่เคยประสบความสำเร็จในการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ มักจะหลีกเลี่ยงการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เพราะไม่ต้องการประสบกับความล้มเหลวอีก

1.2 นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามักพึ่งพาอาศัยผู้อื่น ในการแก้ปัญหาต่างๆ แม้แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าเด็กไม่แน่ใจในความสามารถของตน ครูหลายคนมักจะได้ยินนักเรียนพูดเสมอว่า “ผมทำไม่ได้” “มันยากทำไม่ได้” ดังนั้นนักเรียนจึงได้รับความช่วยเหลือด้านการเรียนจากครู ครูผู้ช่วย และเพื่อนนักเรียน

1.3 นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อตนเองความรู้สึกในที่นี้หมายถึง ความรู้สึกที่ว่าตนเป็นคนไม่มีความสามารถ ทักษะไม่ดีต่อตนเองเช่นนี้ มีส่วนทำให้เด็กประสบความล้มเหลวในการเรียนและการทำงาน

2. ลักษณะการเรียนรู้

2.1 นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีช่วงความสนใจสั้น สนใจบทเรียนได้ไม่นาน

2.2 นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเสียสมาธิง่าย มักจะหันเหความสนใจไปจากบทเรียนเสมอ

2.3 นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีปัญหาในการหาความสัมพันธ์ ความเหมือน และการจำแนกความแตกต่าง เช่น ไม่สามารถบอกความเหมือนกัน และความแตกต่างของรูปทรงเรขาคณิตได้

2.4 นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีปัญหาในด้านความจำ เช่น จำในสิ่งที่เรียนไปแล้วไม่ได้

2.5 นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีปัญหาในการถ่ายโยงความรู้ เช่น ไม่สามารถนำความรู้ที่เรียนมานำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

2.6 นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีปัญหาในการเรียนในสิ่งที่เป็นนามธรรมการเรียนจึงควรเน้นสิ่งที่เป็นรูปธรรมเป็นสำคัญ

3. ภาษาและการพูด

นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีปัญหาในการพูดและภาษา เช่น พูดไม่ชัด รู้คำศัพท์จำนวนจำกัด เขียนประโยคไม่ถูกต้อง เป็นต้น เนื่องจากนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีข้อจำกัดทางภาษา อาจเป็นผลให้มีปัญหาในการเรียนวิชาอื่นด้วย เนื่องจากการเรียนเนื้อหาวิชาต่างๆ ต้องใช้ความรู้ความเข้าใจทางภาษาเป็นส่วนประกอบสำคัญ

4. ร่างกายและสุขภาพ

นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาอาจมีปัญหาเกี่ยวกับร่างกายและสุขภาพในด้านต่อไปนี้

4.1 ส่วนสูงและน้ำหนัก นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา อาจมีส่วนสูงและน้ำหนักโดยเฉลี่ยต่ำกว่าเด็กปกติ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่นักเรียนมีพัฒนาการทางด้านร่างกายช้ากว่าเด็กปกติ

4.2 การเคลื่อนไหว นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาส่วนมากมีพัฒนาการตลอดจนความสามารถในด้านการเคลื่อนไหวด้อยกว่าเด็กปกติในวัยเดียวกัน

4.3 สุขภาพ นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการรักษาสุขภาพโดยทั่วไป การเจ็บป่วยและปัญหาเกี่ยวกับฟัน

5. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามักมีปัญหาในการเรียนแทบทุกวิชา ผลการเรียนต่ำ เรียนไม่ทันเพื่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการอ่านเพื่อความเข้าใจ การเรียนคณิตศาสตร์ทั้งในด้านการบวก การลบ การคูณ การหารและโจทย์ปัญหา

กรมวิชาการ (2539, หน้า 5-6) กล่าวถึงนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในกลุ่มเรียนได้ มีลักษณะดังนี้

1. มีความสนใจ และมีสมาธิสั้น ถูกเบี่ยงเบนความสนใจได้ง่าย
2. ความจำ มีความยากลำบากในเรื่องความจำระยะสั้นแต่สามารถเก็บข้อมูลเป็นเวลานาน ความจำระยะยาวโดยทั่วไปใกล้เคียงกับเด็กปกติ มีความจำได้ดีเกี่ยวกับเรื่องที่มีความหมาย สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

พัชรวิทย์ เกตุแก่นจันทร์ (อ้างใน มาลินี วรรณวงศ์, 2542, หน้า 31-33) กล่าวว่านักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญากลุ่มเรียนได้ มีลักษณะดังนี้

1. ด้านสติปัญญา เป็นด้านที่นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาแตกต่างจากเด็กปกติมากที่สุด เมื่อเทียบกับด้านอื่นๆ การวินิจฉัยด้านสติปัญญามักเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ เช่น

เรียนรู้ช้ากว่าเด็กปกติ หรือมีความสามารถในการเรียนรู้ต่ำกว่าเด็กปกติ ซึ่งจะพบลักษณะเหล่านี้เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนและเริ่มเรียนวิชาการ ดังนี้

1.1 อัตราเร็วของการเรียนรู้ (Rate of Learning) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาใช้เวลาในการเรียนรู้มากกว่าเด็กปกติ

1.2 ระดับการเรียนรู้ (Level of Learning) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามักมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียนวิชาการ คือ เรียนได้ในระดับต่ำกว่าเด็กปกติ แต่นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาอาจมีพัฒนาการเรียนรู้ได้ดีในวิชาพลศึกษา เครื่องจักรกลหรือด้านศิลปะ เป็นต้น

1.3 อัตราเร็วของการลืม (Rate of Learning) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีแนวโน้มที่จะลืมสิ่งที่เรียนรู้ไปเร็วกว่าเด็กปกติ หากแต่ไม่ได้มีโอกาสฝึกฝนสิ่งที่เรียนรู้ไปแล้ว การฝึกฝนในลักษณะซ้ำๆ บ่อยๆ และให้พักเป็นระยะๆ จะช่วยทำให้เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาสามารถจำข้อมูลที่เรียนไปแล้วได้ดี

1.4 การถ่ายโยงความรู้ (Transfer of Learning) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีปัญหาความยากลำบากในการถ่ายโยงการเรียนรู้จากสถานการณ์หนึ่งไปยังอีกสถานการณ์หนึ่ง ทักษะหรือความคิดรวบยอดที่กำลังเรียนอยู่ นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่กำหนดในขณะเรียนได้ดี แต่ไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้เลยในสถานการณ์ที่แตกต่างจากสถานการณ์เดิมเล็กน้อยหรือ แตกต่างโดยสิ้นเชิง

1.5 การเรียนรู้ในสิ่งที่เป็นรูปธรรม นามธรรม (Concrete Versus Abstract Learning) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาสามารถจะเรียนรู้สิ่งที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ตรงไปตรงมาได้ดีกว่าสิ่งที่เป็นนามธรรม

1.6 การเรียนจากเหตุการณ์ (Incidental Learning) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ในขณะที่เรียนรู้จะสนใจเฉพาะเนื้อหาที่สำคัญ แต่ไม่สามารถเก็บเนื้อหาหรือข้อมูลที่เรียนรู้จากส่วนอื่น ๆ ที่อยู่สถานการณ์นั้น ๆ ในขณะที่เด็กปกติทำได้

1.7 รูปแบบการเรียนรู้ (Learning Set) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ต้องใช้เวลานานมากกว่าเด็กปกติในการที่จะพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ คือกระบวนการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ จะใช้วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอนไปจนประสบความสำเร็จ เมื่อประสบผลสำเร็จในการแก้ปัญหาบ่อย ๆ แล้ว มนุษย์จะพัฒนารูปแบบการแก้ปัญหาของตนเอง ซึ่งนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีปัญหา ความยากลำบาก แต่ถ้าให้เด็กเรียนรู้กระบวนการแก้ปัญหาอย่างมีระบบได้แล้วนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาสามารถทำได้เช่นเดียวกับเด็กปกติ

2. ภาษาและการสื่อสาร นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะเรียนรู้ภาษาได้ช้ากว่าเด็กปกติ วิชาการอื่นๆ ที่ต้องอาศัยภาษาในการเรียนรู้ เช่น คณิตศาสตร์ สังคม เป็นต้น ทำให้นักเรียนมีปัญหาในการเรียนสูงมาก ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญและรับการกระตุ้นพัฒนาการ โดยเฉพาะทางภาษาจากนักวิชาการ

3. ทักษะทางสังคม นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะต้องต่อสู้แข่งขันในการดำรงชีวิตกับผู้อื่น ทักษะทางสังคมจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเมื่อต้องอยู่ในสถานการณ์ที่แตกต่างไปจากที่เคยชิน นักเรียนจะมีปฏิกิริยาตอบสนองในลักษณะกลัว วิดกกังวล หรือพฤติกรรมก้าวร้าว ดังนั้น โปรแกรมการเตรียมความพร้อม เกี่ยวกับทักษะทางสังคมจึงต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบและเป็นระบบ

โดยเฉพาะพฤติกรรมปรับตัว (Adaptive Behavior) ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากที่จะทำให้เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาดำรงชีวิตในสังคมได้ปกติสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

4. ทักษะทางกลไกกล้ามเนื้อ นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาระดับน้อย จะมีความสามารถแตกต่างของการพัฒนาการด้านร่างกายและความสามารถทางทักษะกลไกกล้ามเนื้อ จากเด็กปกติอย่างมาก ดังนั้นพัฒนาการด้านนี้หากมีลักษณะล่าช้าหรือมีความบกพร่องจะส่งผลให้พัฒนาการโดยรวมของนักเรียนมีความล่าช้าไปด้วยแต่ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและการวินิจฉัยนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มิได้ขึ้นอยู่กับความผิดปกติหรือล่าช้าทางพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งเป็นเกณฑ์

หลักสูตรและการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

ผดุง อารยะวิญญู (2542, หน้า 46-47) ได้กล่าวถึงหลักสูตรและการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ดังนี้

หลักสูตรสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาควรครอบคลุมเนื้อหา 4 หมวด คือ

หมวดที่ 1 ความพร้อมและเนื้อหาวิชาที่จำเป็น

หมวดที่ 2 การสื่อสาร การติดต่อกับผู้อื่น ภาษา และพัฒนาการทางความคิดความจำ

หมวดที่ 3 ทักษะในทางสังคม การดำรงชีพ นันทนาการ และการพัฒนาบุคลิกภาพ

หมวดที่ 4 พื้นฐานทางด้านการงานและอาชีพ

เนื้อหาที่กำหนดนี้เป็นขอบข่ายกว้างๆ เนื่องจากนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่เรียนหนังสือได้มีความต้องการแตกต่างกัน และชุมชนแต่ละแห่งสนองความต้องการของเด็ก

ในลักษณะที่แตกต่างกันไป ดังนั้นหลักสูตรสำหรับเด็กปัญญาอ่อนประเภทนี้อาจมีรายละเอียดแตกต่างกันไป

หลักสูตรในแต่ละระดับควรเน้นในสิ่งต่อไปนี้

1. ระดับก่อนวัยเรียน หลักสูตรในระดับนี้ควรเน้นความพร้อมของเด็กทั้งในด้านความคิดความจำ ร่างกาย อารมณ์และสังคมของเด็ก ความพร้อมของเด็กเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนระดับประถมศึกษา การพัฒนาทักษะของเด็กในระดับนี้ควรเน้นทักษะที่จำเป็นที่จะช่วยให้เด็กมีความพร้อมในการเรียน เช่น การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก กล้ามเนื้อใหญ่ การฝึกให้นักเรียนมีความสนใจในบทเรียนมากขึ้น การฝึกความคิด ความจำ ฝึกภาษาฝึกพูด เป็นต้น
2. ระดับประถมศึกษา หลักสูตรในระดับนี้ควรเน้นเกี่ยวกับการอ่านคณิตศาสตร์ ภาษา ส่วนวิชาวิทยาศาสตร์และสังคมศึกษานั้นมีความสำคัญรองลงไปแต่นักการศึกษายังถกเถียงกันอยู่ และยังหาข้อยุติไม่ได้ว่า ควรให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาประเภทนี้เรียนวิชา 2 หมวดหลังหรือไม่ แต่สิ่งที่นักวิชาการเห็นพ้องต้องกันคือ หากจะบรรจุเนื้อหา 2 หมวดหลังนี้ลงในหลักสูตรสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ควรปรับปรุงเนื้อหาให้แตกต่างไปจากหลักสูตรสำหรับเด็กปกติ ตลอดจนจัดเอกสารการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับความสนใจ และความสามารถของเด็ก ส่วนเนื้อหาวิชาด้านดนตรีและศิลปะนั้น ก็ควรจัดให้เหมาะสมกับเด็กประเภทนี้เช่นเดียวกัน
3. ระดับมัธยมศึกษา หลักสูตรในระดับมัธยมศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่เรียนหนังสือได้ ในปัจจุบันมีแนวโน้มที่แตกต่างไปจากหลักสูตรในสมัยก่อนมาก กล่าวคือ การจัดหลักสูตรในระดับนี้เน้นความต้องการและความสามารถของนักเรียนเป็นสำคัญ หากนักเรียนมีความสามารถในการเรียน นักเรียนควรได้รับการส่งเสริมให้เรียนวิชาที่เหมาะสม หากนักเรียนไม่มีความพร้อมที่จะเรียนในหลักสูตรที่เน้นวิชาการก็ควรให้นักเรียนเรียนในด้านอาชีพ และฝึกทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตประสงค์สำคัญในการให้การศึกษาแก่นักเรียนในระดับนี้ เพื่อเตรียมนักเรียนให้สามารถดำรงชีพในสังคมได้ตามสภาพของสิ่งแวดล้อม และสังคมในท้องถิ่นของนักเรียน เพื่อให้ นักเรียนสามารถดำรงชีพในสังคมได้นั้น ควรฝึกให้นักเรียนมีทักษะในด้านต่อไปนี้ คือ ทักษะด้านการงานและอาชีพ การครองเรือน นันทนาการ การดูแลสุขภาพ การดำรงชีพในชุมชน

นอกจากนี้ ผดุง อารยวิญญู (2539, หน้า 25-26) ได้เสนอแนวทางพัฒนาหลักสูตรสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะต้องประกอบไปด้วยคุณลักษณะ 7 ประการต่อไปนี้

1. เป็นหลักสูตรรายบุคคล (Individualized) การจัดเนื้อหาและวิธีการสอนจะต้องสนองความต้องการจำเป็นของนักเรียนแต่ละคน
2. เป็นหลักสูตรที่อาศัยข้อมูลอิงเกณฑ์ (Criterion- referenced) หรือมาจากการประเมินรายละเอียด (Assessment-oriented) ทำให้ครูทราบระดับความสามารถหรือจุดเด่น จุดด้อยของนักเรียน
3. เป็นหลักสูตรที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันหรือนำไปใช้ได้ทันที (Functional) ซึ่งเป็นทักษะต่างๆ ที่มักใช้ได้ในชีวิตความเป็นอยู่ตามปกติที่บ้าน ในการประกอบอาชีพและในสภาพแวดล้อมของชุมชน
4. เป็นหลักสูตรที่เหมาะสมสอดคล้องกับอายุจริง (Chronological- age- appropriate) ซึ่งจะทำให้ลดความแตกต่างระหว่างนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา กับเพื่อนนักเรียนปกติในวัยเดียวกัน
5. เป็นหลักสูตรที่สอนเจาะจงงานเฉพาะอย่าง (Task – specific) กิจกรรมที่ครูควรเลือกจัด และสอนให้แก่ นักเรียนไม่ควรครอบคลุมทักษะทั่วไปหรือกว้างเกินไป
6. เป็นหลักสูตรที่อาศัยทรัพยากรตามธรรมชาติ (Natural) เพื่อให้ นักเรียนสามารถนำทักษะที่ฝึกแล้วไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เนื่องจากนักเรียนมีปัญหาการเรียนรู้ล่าช้าและมีอุปสรรคในการนำทักษะที่เรียนรู้ไปปฏิบัติในสถานการณ์ที่พบใหม่
7. เป็นหลักสูตรที่ตรงตามความต้องการของท้องถิ่น (Ecological validity) ซึ่งควรมีลักษณะเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (Target behaviors) ซึ่งนักเรียนจะนำไปใช้ได้ ในสภาพปกติ ก่อเน้นจุดมุ่งหมายในการสอนเพื่อให้ นักเรียนปฏิบัติได้มากกว่าเลือกงานที่ครูผู้สอนถนัด นอกจากนั้นนักเรียนควรได้รับการฝึกในสภาพหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นธรรมชาติมากกว่าในสถานศึกษาที่มีความจำกัด

ดังนั้น การจัดหลักสูตรให้กับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา จำเป็นที่จะต้องจัดให้เหมาะสมกับระดับหลักสูตรความสามารถของนักเรียนแต่ละคน

บริบทโรงเรียนกาวีละอนุกุล

โรงเรียนกาวีละอนุกุล ตั้งอยู่เลขที่ 2/2 ถนนสันนาลุง ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ รหัสไปรษณีย์ 50000

โรงเรียนกาวีละอนุกุล สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดการเรียนการสอนแบบสหศึกษา รับนักเรียนประจำและไป-กลับ มีนักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิสัยทัศน์

มุ่งมั่นเป็นผู้นำด้านการจัดการศึกษา สำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา และ มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ มีคุณธรรม มีจริยธรรมสามารถประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับ ผู้อื่นได้อย่างมีความสุขโดยมีชุมชนสนับสนุน

พันธกิจ

1. พัฒนาบุคลากรในโรงเรียนให้มีความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
2. พัฒนาหลักสูตรและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนมี คุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา
3. พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม อันพึงประสงค์
4. พัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตที่ดีมีความสุข
5. พัฒนาระบบการบริหารจัดการ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

จุดมุ่งหมาย ด้านการจัดการศึกษาของโรงเรียน

1. มุ่ง เน้นให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาสามารถช่วยเหลือตัวเอง ในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน
2. มุ่งเน้นให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาสามารถประกอบอาชีพ แบบง่ายๆได้ สำหรับการดำรงชีวิตในสังคม
3. เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กที่มีความรู้ ด้านการอ่าน การเขียนและ คิดคำนวณเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน
4. เพื่อส่งเสริมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครอง และประชาชนทั่วไปให้มี ความเข้าใจและปฏิบัติดูแลเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาอย่างถูกต้อง

การจัดการเรียนการสอน

โรงเรียนตระหนักถึงข้อจำกัดด้านความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคลจึงได้ จัดการเรียนการสอนตามแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล โดยแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่มเพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้และส่งเสริมให้นักเรียนได้มีพัฒนาการเต็มศักยภาพดังนี้

1. นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ในกลุ่มเรียนได้ ระดับสติปัญญาระหว่าง 50-70 จัดการเรียนการสอนโดยยึดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

2. นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ในกลุ่มฝึกได้ ระดับสติปัญญา 35-50

โดยใช้โปรแกรมพัฒนาการสำหรับเด็กอายุ 0-7 ปี เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วยทักษะกลไกกล้ามเนื้อใหญ่ มัดเล็ก ช่วยเหลือตนเองและสังคมนิสัย การพูด และการใช้ภาษา เชาวน์ปัญญา และการเตรียมความพร้อมทางวิชาการหลังจากใช้โปรแกรม การฝึกทักษะการดำรงชีวิตในสังคม สำหรับเด็กวัยรุ่น จะเน้นการช่วยเหลือตนเองและสังคม นิสัย เพื่อฝึกทักษะพื้นฐานอาชีพ การจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการของเด็กนักเรียนที่โรงเรียน จัดขึ้นมีหลายประเภท คือ

1) ด้านกีฬาและนันทนาการ มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเหมาะสม และได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินจากกิจกรรมและการเรียนรู้สังคม อันจะเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตของนักเรียนให้ดีขึ้น นักเรียนทุกคนได้ฝึกกิจกรรมเข้าจังหวะ กรีฑา และกีฬา จนสามารถเข้าแข่งขันกีฬาคณพิการ และสเปเชียลโอลิมปิก จากประสบการณ์ตรงด้าน กีฬา ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้สภาพของสังคมและสังคมยอมรับความสามารถของนักเรียนมากขึ้น

2) ด้านดนตรีมีความจำเป็นในการฟื้นฟูบำบัดนักเรียนมากเช่นเดียวกับวิทยาการ ด้านอื่นๆ จึงได้ส่งเสริมให้ใช้ดนตรีเป็นสื่อในการเรียนรู้การปรับพฤติกรรมและการแสดงออก ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3) ด้านศิลปะ กิจกรรมด้านศิลปะ จะช่วยฝึกฝนนักเรียนในกระบวนการทำงาน และการสร้างสมาธิจากการเขียนภาพระบายสี การปั้น การตัดหรือฉีกปะ และการใช้วัสดุ ตกแต่ง ทำให้นักเรียนมีโอกาสร่วมแสดงความสามารถร่วมกับชุมชน เช่นการเข้าค่ายศิลปะ เพื่อเด็กพิการและกิจกรรมอื่นๆ

4) ด้านทักษะการดำรงชีวิต กิจกรรมที่จัดขึ้นในโรงเรียนมีหลากหลาย เช่น ฝึก การเดินทางโดยยานพาหนะ การข้ามถนน การติดต่อสื่อสาร การบริการไปรษณีย์ การซื้อของ ในห้างสรรพสินค้า และการเข้าร่วมงานขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักเรียน ได้ฝึกการเข้าสังคมการเรียนรู้และยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคม เพื่อให้สามารถประพฤติปฏิบัติ ตนในชีวิตประจำวันเยี่ยงคนปกติ

5) ด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้เรียน คอมพิวเตอร์ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยนำคอมพิวเตอร์มาเป็นสื่อ ในการสอนเสริมให้กับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ และสอนซ่อมเสริมสำหรับนักเรียน ที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ จัดให้มีห้องคอมพิวเตอร์ สำหรับเรียนเป็นรายบุคคลและห้องเรียนรวม โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้เป็นโรงเรียนในโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศ ตามพระราชดำริ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนับสนุนด้านทรัพยากร และบุคลากร โดยจัดวิทยากร และเจ้าหน้าที่มาให้ความรู้ในการใช้สื่อเทคโนโลยี และเทคนิคการสอนต่างๆ เช่น การใช้ visual strategy เป็นต้น พร้อมการติดตั้งระบบแลนและอุปกรณ์ต่างๆ ให้เหมาะสม กับสภาพของผู้เรียนตามความต้องการจำเป็น เช่น สื่อการสอนจากต่างประเทศมาใช้ให้เหมาะสม กับสภาพความพร้อมการของเด็กอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

โรงเรียนกาวีละอนุกุล จัดชั้นเรียนจำนวน 40 ห้องเรียน ประกอบด้วย

ระดับชั้นอนุบาล	จำนวน	4	ห้อง
ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	จำนวน	4	ห้อง
ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	จำนวน	2	ห้อง
ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	จำนวน	4	ห้อง
ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	จำนวน	4	ห้อง
ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	จำนวน	3	ห้อง
ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	จำนวน	3	ห้อง
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	จำนวน	4	ห้อง
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	จำนวน	3	ห้อง
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	จำนวน	3	ห้อง
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4	จำนวน	2	ห้อง
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5	จำนวน	2	ห้อง
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6	จำนวน	2	ห้อง

สรุป การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้เลือกนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1 เนื่องจาก เป็นนักเรียนกลุ่มเรียนได้ที่ผู้ศึกษารู้จักและได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางด้านพฤติกรรม อารมณ์ และสังคมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนักเรียนกลุ่มนี้ขาดทักษะทางสังคม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ กิจกรรมนันทนาการเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมเพื่อให้นักเรียนมีการพัฒนาทักษะทางสังคมดีขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

เนื่องจากการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการใช้กิจกรรมนันทนาการเพื่อพัฒนาทักษะทาง สังคมของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ยังไม่มีผู้ศึกษาโดยตรงแต่มีงานวิจัยที่ใกล้เคียง ดังนี้

สายฝน หลานปิ่น (2549) ได้ศึกษาการใช้กิจกรรมนันทนาการเพื่อลดพฤติกรรม การกระตุ้นตนเองของเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น โรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมนันทนาการมีแนวโน้ม ที่จะลดพฤติกรรมกระตุ้นตนเอง กล่าวคือ ระยะก่อนการใช้กิจกรรมนันทนาการ พฤติกรรม การกระตุ้นตนเอง มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น เนื่องด้วยแผนสถิติแบบ Split Middle Method มีความชัน เท่ากับ 1.1 ระยะการใช้กิจกรรมนันทนาการพฤติกรรมกระตุ้นตนเองลดลงด้วยแผนสถิติแบบ Split Middle Method มีความชันเท่ากับ -1 และระยะหลังการถอดถอนกิจกรรมนันทนาการ พฤติกรรมกระตุ้นตนเองมีแนวโน้มลดลงและคงที่เนื่องด้วยแผนสถิติแบบ Split Middle Method มีความชัน -0.2 นอกจากนี้ผู้ศึกษายังพบว่าการศึกษามีความพึงพอใจ ความเชื่อมั่น ในตนเองและกล้าตัดสินใจมากขึ้น

พิมพ์ใจ สิทธิปราชญ์ (2546) ได้วิจัยเรื่องการใช้กิจกรรมนันทนาการเพื่อส่งเสริม พัฒนาการของเด็กวัยก่อนเข้าเรียน ซึ่งใช้ระยะเวลา 4 สัปดาห์จัดกิจกรรมนันทนาการทุกวัน โดยจะปรากฏในตารางกิจกรรมประจำวันที่ครูจัดให้นักเรียนประกอบด้วย กิจกรรมนันทนาการ 6 กิจกรรม ในแต่ละสัปดาห์ ได้แก่ กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเกมการศึกษา และกิจกรรมเล่นตามมุม และได้ทำการทดลองนักเรียนชั้นอนุบาล 3 จำนวน 22 คน เป็นงานวิจัยแบบครุมีส่วนร่วมและ ผู้วิจัยทำการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ใช้แบบประเมินพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานก็พบว่า การใช้กิจกรรมนันทนาการ ในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการในเด็กวัยก่อนเรียนทั้งทางด้าน อารมณ์ สังคม จิตใจและสติปัญญา การใช้กิจกรรมนันทนาการในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ ส่งผลให้เด็กวัยก่อนเข้าเรียนมีความพร้อมในการที่จะศึกษาในระดับที่สูงขึ้น

ภาวดี วีรพันธุ์ (2544) ได้ศึกษาปัญหาการจัดกิจกรรมและแนวทางการพัฒนาการจัด กิจกรรมนันทนาการของ นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในโรงเรียนศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาระดับและเปรียบเทียบปัญหาการจัด กิจกรรมและแนวทางการพัฒนาการจัดกิจกรรมนันทนาการในโรงเรียนศึกษาพิเศษ กรมสามัญ ศึกษา โดยจำแนกตามประสบการณ์การทำงานและประสบการณ์การอบรม กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครูโรงเรียนศึกษาพิเศษ จำนวน 226 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม มาตรฐานส่วนประมาณค่า สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูลประกอบด้วยคะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบน มาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัญหาการจัดกิจกรรมนันทนาการของ นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ในโรงเรียนศึกษาพิเศษ โดยรวมทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับ ปานกลาง

งานวิจัยต่างประเทศ

ไบเรนบวม, อาโนลด์; ชวาร์ท, อาเธอร์ แอล (1966) ได้ทำการวิจัยกิจกรรมนันทนาการสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาโดยใช้โปรแกรมการใช้ชุมชนเป็นฐาน พบว่า การวิจัยและการทดลองระยะเวลา 3 ปี เพื่อทดสอบความเป็นไปได้ในการเพิ่มความรับผิดชอบของตัวแทนชุมชนในนิวยอร์ก ในการทำงานร่วมกับบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนชุมชนจำนวน 13 คน รวมถึงการให้คำปรึกษา การนำเข้ากลุ่ม โดยกลุ่มของบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีทั้งหมด 27 กลุ่ม (ระดับสติปัญญาระหว่าง 35-75) ซึ่งแต่ละกลุ่มมีจำนวนระหว่าง 10-15 คน โดยจัดกิจกรรมอิสระสำหรับกลุ่มที่มีอายุน้อยที่สุด (อายุ 8-12 ปี) เพื่อเพิ่มทักษะทางสังคม โดยอัตราการเปลี่ยนแปลงประมาณ 58 เปอร์เซ็นต์ของกลุ่มตัวอย่าง มีค่าสูงสุดในกลุ่มของเด็กและกลุ่มของวัยรุ่น การทดลองนี้ ชี้ให้เห็นว่าพวกเขามีความพึงพอใจในโปรแกรมนี้ รวมถึงมีความพึงพอใจในการเปลี่ยนแปลงของเด็กหรือผู้ใหญ่ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา และโปรแกรมที่ต่อเนื่องเป็นการลดการแยกตัวจากสังคม (น้อยกว่า 1 ใน 3 ของกลุ่มตัวอย่าง มีการสร้างมิตรภาพที่ต่อเนื่องมาถึงนอกเวลาการฝึก) ผู้นำของตัวแทนชุมชน มีทัศนคติในการสร้างโปรแกรมนันทนาการที่เหมาะสม

ชิปเปล, แฮร์ และคณะ (1976) ได้ศึกษาการออกแบบเพื่อค้นหาความต้องการการฝึกทักษะนันทนาการของบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาระดับฝึกได้ และเพื่อโอกาสในการรับประสบการณ์ในการพัฒนาทักษะยามว่าง และทักษะทางสังคมในสถานการณ์ทางสังคม การศึกษานี้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการวิเคราะห์งานในกิจกรรมจำนวน 114 กิจกรรม ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ความต้องการทักษะพื้นฐาน อุปกรณ์ที่ใช้และกระบวนการขั้นตอนของกิจกรรม เทคนิคการสอนหรือเกมต่างๆ โดยสามารถจัดได้เป็น 7 ประเภท ได้แก่ กิจกรรมบอล เช่น วอลเลย์บอลและการเคาะบอล เกมกิจกรรม เช่น เกมปิกหางลา ปิงปองและเกมขว้างปา ดนตรี เกมไพ่ เกมทักษะ เช่น เกมหยิบแทงไม้และกลิ้งบอล เกมบนโต๊ะ เช่น เกมเชกเกอร์ เกมเชกเกอร์ และเกมทิก แทค โท และเกมรอบวงกลม เช่น เกมวงแหวน มีการเปลี่ยนทัศนคติที่ดีต่อผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาระดับฝึกได้ เพิ่มสูงขึ้นโดยใช้โปรแกรมร่วมกิจกรรมนันทนาการ

ฮิวอน หยาง, เทโฮ โหยว (2005) ได้ศึกษาสำรวจทัศนคติของอาสาสมัครที่ร่วมกิจกรรมนันทนาการจำนวน 28 คน (อายุระหว่าง 11-66 ปี) ที่มีต่อผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาระดับฝึกได้ในวัยรุ่นและผู้ใหญ่ ที่ได้รับเลือกให้เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 คน โดยกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 คนนี้ ได้รับการวินิจฉัยแล้วว่า มีความพร้อมสำหรับโปรแกรม โดยการให้คะแนนโดยใช้

การวัดระบบทักษะทางสังคมของแฟร์วิว (Fairview Social Skill Scale) ผลของการสำรวจ
ทัศนคติก่อนและหลังการใช้การวัดทัศนคติเฉพาะบุคคลต่อผู้พิการ ให้ผลในทางบวกอย่างมี
นัยสำคัญในกลุ่มบุคคลที่ไม่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่มีต่อบุคคลที่มีความบกพร่อง
ทางสติปัญญา ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับประสบการณ์ที่สำคัญจากกิจกรรมนันทนาการ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved